

Ölüm Eğitimi Perspektifinden 'Gassal' Dizisi: Ölümün ve Yas Sürecinin Popüler Kültürde Temsili

Rabia Yıldırım | <https://orcid.org/0000-0001-8208-3513> | rabia.yildirim@dpu.edu.tr
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı,
Kütahya, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/03jtrja12>

Öz

Bu çalışmada, TRT'nin dijital platformu Tabii'de yayımlanan “Gassal” isimli dizi, ölüm eğitimi açısından incelenmiştir ve popüler kültürde ölüm ile yasin nasıl temsil edildiği ele alınmıştır. Öyküsü cenaze yıkama mesleği etrafında dönen “Gassal”, İslam kültüründeki cenaze ritüellerini, ölüm ve yas süreçleriyle bireysel yüzleşmelerle bir arada incelemektedir. Cenaze törenlerinin derinlemesine sunulması, izleyicilere ölümün fiziksel, ruhsal ve sosyal boyutlarını keşfetme imkânı sağlamaktadır. Araştırma sonuçları, bu dizinin toplumda ölümle ilgili ön yargıları sorgulamaya yardımcı olabileceğini göstermektedir. Din eğitim çerçevesinde, manevi boyutları inceleyen ritüeller, bireylerin ölümü kabul etmelerine ve yas süreçlerini anlamalarına destek olurlar. Örneğin, ölümün aile ilişkileri üzerindeki etkileri, bireylerin yalnızlıkla nasıl başa çıktıkları ve meslekle ilgili düşünceleri detaylı bir şekilde irdelenmektedir. Çalışmanın bulguları, popüler kültür unsurlarının sadece eğlence aracı olmadığını, aynı zamanda ölüm eğitimi açısından bireylerde manevi ve sosyal gelişimi teşvik edebilecek önemli kaynaklar olduğunu ortaya koymaktadır. TRT'nin Tabii platformunda yayımlanan “Gassal” dizisi, ölüm ve yas süreçlerini, bu konulara derinlemesine yaklaşan dramatik sahnelerle ele almaktadır. Elde edilen araştırma sonuçları, dizinin ölüm kavramını kavramak ve yas aşamasından geçmek isteyenler arasında ölüm eğitimi ile ilgili farkındalık oluşturma kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu tür popüler kültür ürünlerinin toplumsal düzeyde ölümle ilgili önyargıları azaltmaya ve insanların ölümü kabul etme becerilerini geliştirmeye katkıda bulunabileceği değerlendirilmektedir. “Gassal” dizisi, anlatım yapısı ve temalarıyla popüler kültürde ölüm eğitimi üzerine tartışılabilir medya içeriklerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, Ölüm Eğitimi, Gassal Mesleği, İslam'da Cenaze Ritüelleri, Popüler Kültür.

Atıf Bilgisi

Yıldırım, Rabia. “Ölüm Eğitimi Perspektifinden 'Gassal' Dizisi: Ölümün ve Yas Sürecinin Popüler Kültürde Temsili”. *Trabzon İlahiyat Dergisi* 12/1 (Haziran 2025), 89-119.

<https://doi.org/10.33718/1648371>

Geliş Tarihi	: 27.02.2025
Kabul Tarihi	: 29.05.2025
Yayın Tarihi	: 30.06.2025
Değerlendirme	: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

- Etik Beyan : Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
- Benzerlik Taraması : Yapıldı - intihal.net
- Çıkar Çatışması : Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
- Finansman : Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
- Telif Hakkı & Lisans : Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

‘Gassal’ Series from the Perspective of Death Education: Representation of Death and the Mourning Process in Popular Culture

Rabia Yıldırım | <https://orcid.org/0000-0001-8208-3513> | rabia.yildirim@dpu.edu.tr
Kütahya Dumlupınar University, Faculty of Theology, Department of Religion Education,
Kütahya, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/03jtrja12>

Abstract

This study analyzes the series Gassal, broadcast on TRT's digital platform Tabii, from the perspective of death education, focusing on how death and mourning are represented in popular culture. Centered around the profession of washing the deceased, Gassal explores Islamic funeral rituals alongside personal confrontations with death and mourning processes. The detailed portrayal of funeral ceremonies provides viewers with an opportunity to understand the physical, spiritual, and social dimensions of death. The findings suggest that the series may help challenge societal prejudices related to death. Within the framework of religious education, rituals that examine spiritual dimensions support individuals in accepting death and comprehending the mourning process. For example, the effects of death on family relationships, how individuals cope with loneliness, and their reflections on the profession are explored in detail. The study's findings reveal that popular culture elements are not merely sources of entertainment, but can also serve as valuable tools for fostering spiritual and social development in the context of death education. Gassal, broadcast on TRT's digital platform Tabii, addresses the processes of death and mourning through dramatic scenes that approach these themes in depth. The research results show that the series has the potential to raise awareness about death education among individuals seeking to understand death and process grief. Furthermore, such popular culture productions are considered to contribute to reducing societal prejudices about death and improving people's ability to accept it. With its narrative structure and thematic depth, Gassal emerges as one of the notable media productions through which death education can be discussed in the realm of popular culture.

Keywords

Religion Education, Death Education, Gassal Profession, Funeral Rituals in Islam, Popular Culture.

Citation

Yıldırım, Rabia. “Gassal’ Series from the Perspective of Death Education: Representation of Death and the Mourning Process in Popular Culture”. *Trabzon Theology Journal* 12/1 (June 2025), 89-119.

<https://doi.org/10.33718/1648371>

Date of Submission : 27.02.2025

Date of Acceptance : 29.05.2025

Date of Publication : 30.06.2025

Peer-Review : Double anonymized - Two External

Ethical Statement : It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Plagiarism Checks : Yes - intihal.net

Conflicts of Interest : The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support : The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Copyright & License : Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Ölüm, hayatın kaçınılmaz bir gerçeğidir. Ölüm, bireylerin ve toplumların psikolojik, manevi ve kültürel anlamda şekillendirdiği bir olgu olarak hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ele alınması gereken bir deneyimdir. Bu bağlamda ölüm eğitimi, bireylerin ölümle yüzleşmelerine ve bu sürecin getirdiği zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olan disiplinlerarası bir alan olarak önem kazanmaktadır.

Ölüm eğitimi, bireylerin ölüm korkusunu azaltmalarına, yas sürecinde sağlıklı baş etme stratejileri geliştirmelerine ve yaşamın anlamını daha derinlemesine kavramalarına olanak tanır.¹ Walter, bireylerin yas sürecinde ölümle başa çıkma kapasitesinin, toplumsal bağlar ve manevi destek mekanizmaları ile güçlendiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, ölüm eğitimi, sadece bireysel bir farkındalık süreci değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir araç olarak da değerlendirilebilir.² Özellikle din eğitimi ile ölüm eğitiminin kesiştiği noktalarda, bireylerin yas sürecini anlamlandırma kapasiteleri önemli ölçüde artmaktadır. Ölüm eğitiminin etkisi araştırılan bir çalışmada, ölüm hakkındaki kişisel hislerini değiştirmede ölüm hakkındaki kişisel hislere odaklanan deneyimsel programların daha başarılı olduğu görülmüştür.³ Ölüm ritüelleri, bireylerin yalnızca kayıplarıyla başa çıkmalarını değil, aynı zamanda ölümle barışmalarını ve hayatlarına yeni bir anlam kazandırmalarını sağlar. İslam kültüründe ölüm, bir son değil, yeni bir başlangıç olarak kabul edilir. Bu anlayış, bireylerin ölümle ilgili manevi boyutları anlamlandırmalarını kolaylaştırır ve ritüellerin bu süreçteki işlevini artırır.

Popüler kültür, bireylerin ölümle yüzleşmelerini sağlayabilecek güçlü bir araçtır. Sine- ma, dizi ve diğer medya ürünleri, ölüm temalarını dramatize ederek bireylerin bu konuyla ilgili farkındalık kazanmalarına olanak tanır. Ancak, bu tür temsillerin doğruluğu ve ele alınış biçimi, ölüm eğitimi açısından kritik öneme sahiptir.⁴ Popüler kültürde ölüm teması farklı şekillerde ele alınabilir; bu da bireylerin ölümü algılayışını güçlendirebilir ya da tam tersine, onlarda daha fazla korku ve kaygı yaratabilir. Bu bağlamda, "Gassal" dizisi, gassallık mesleğini merkeze alarak ölümün fiziksel, ruhsal ve sosyal boyutlarını ele alan bir yapım olarak dikkat çekmektedir.

Ölüm, yalnızca biyolojik bir son değil; aynı zamanda kültürel, dini ve sosyolojik anlamlarla örülü bir geçiş sürecidir. Modern toplumda ölüm, çoğu zaman görünmezleştirilmiş, mahremleştirilmiş ve bireylerin gündelik yaşamından dışlanmış bir olgu haline gelmiştir.⁵ Ancak bu dışlama, ölümle ilgilenen meslek grupları için daha derin bir "damgalanma"⁶ sürecini de beraberinde getirmektedir. Gassallık mesleği bu noktada hem kutsal hem de dışlanan bir kimlik taşır. Sağır ve Aktaş'ın etnografik çalışmasında da belirtildiği gibi, gassallar toplumun hem ihtiyaç duyduğu hem de temastan kaçındığı figürler olarak konumlanmak-

1 E. Kübler-Ross, *On Death and Dying* (Londra: Routledge, 1969), 35-72.

2 T. Walter, *On Bereavement: The Culture of Grief* (Buckingham: Open University Press, 1999), 7-15.

3 J. A. Durlak- L. A. Riesenber, "The Impact of Death Education", *Death Studies* 15/1 (1989), 39-58.

4 Jonathan F. Bassett, *Death on The Small Screen: The Psychology of Viewing Violent Television* (Jefferson: McFarland, 2022), 45-72.

5 Zygmunt Bauman, *Ölümlülük Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri*, çev. Nurgül Demirdöven (İstanbul: Ayrintı Yayınları, 2000), 25-73.

6 Erving Goffman, *Damga Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*, çev. Kolektif (Ankara: Heretik Yayıncılık, 2014), 29-79.

tadır.⁷ Bu durum, mesleğin kimliksel inşasını yalnızca dini bağlamda değil, aynı zamanda toplumsal ilişkiler ve görünmez emek kavramlarıyla da değerlendirmeyi gerektirir. Dahası, Baudrillard ve Debord gibi düşünürler, modern medyanın ölümü temsil etme biçimlerinin, ölümün gerçekliğini değil, simgesel ve estetikleştirilmiş bir kurguya dönüştüğünü ileri sürer.⁸ Bu bağlamda, popüler kültür ürünlerinde sunulan ölüm temsilleri, bireylerin ölüm algısını yeniden şekillendirme işlevine sahiptir. "Gassal" dizisi gibi yapımlar, bir yandan ölümün fiziksel ritüellerini görünür kılarken, diğer yandan bu ritüelleri seyirlik bir anlatıya dönüştürerek izleyiciyi hem düşünsel hem de duygusal düzlemde ölümle yüzleşmeye davet edebilir. Ancak bu çalışmada, izleyici etkisine dair doğrudan saha verisi bulunmadığı için, dizinin öğretici veya eğitsel işlevi mutlak değil; temsili bir araç olarak ele alınmaktadır.

Din eğitimi, bireyin yaşam, ölüm ve ahiret gibi metafizik gerçeklikleri anlamlandırmasına imkân tanıyan bir değer öğretimi alanıdır. Özellikle ölüm eğitimi, din eğitimi içinde anlam ve değer kazanan pedagojik bir bileşen olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, ölümle ilgili deneyimlerin bireylere aktarımında dini ritüel ve kavramlar açık bir öğretim çerçevesi sunmaktadır. "Gassal" dizisinde yer alan gasilhane, kefen ve cenaze namazı gibi öğeler, bu öğretim sürecinin görsel ve dramatik uzantıları olarak, ölümün bir son değil bir geçiş olduğu fikrini öğretimsel biçimde sunmaktadır. Bu temsiller, din eğitimi bağlamında ölümle yüzleşme cesareti, sabır, teslimiyet gibi değerleri yapılandırmaya katkı sağlamaktadır. Ayrıca "Gassal" dizisi, bireylerin ölümle ilgili algılarını dönüştürmek ve ölümle yüzleşme kapasitelerini artırmak için eğitimsel bir araç olarak değerlendirilebilir. Dizide, İslam kültürüne özgü ritüellerin ve manevi temaların detaylı bir şekilde işlenmesi, ölümün sadece biyolojik bir son değil, aynı zamanda manevi bir geçiş olduğuna dair farkındalık boyutunun göz önünde bulundurularak işlendiğini göstermektedir. Dizinin her bölümünde, farklı ölüm hikayeleri ve karakterler aracılığıyla ölümün bireysel ve toplumsal boyutları ele alınmaktadır. Anlatım içerisinde, gassal mesleğinin kutsallığına ve toplumda yeterince görünür olmayan konumuna yapılan vurgu, ölüm algısına yönelik mevcut tabuların sorgulanmasına zemin hazırlamaktadır. Bu makale, "Gassal" dizisini ölüm eğitimi perspektifinden analiz ederek, dizinin bireylerin ölümle ilgili farkındalıklarını nasıl şekillendirdiğini ve yas süreçlerini anlamlandırmalarına nasıl katkı sağladığını incelemektedir. Ayrıca, din eğitimi ile ölüm eğitimi arasındaki ilişkiyi irdeleyerek, popüler kültürün ölümle yüzleşme üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir.

1. Literatür Araştırması

1.1. Ölüm Eğitimi: Kavramsal Çerçeve ve Önemi

Ölüm eğitimi, bireylerin ölümle yüzleşmelerini kolaylaştırmayı, ölüm korkusu ve kaygılarını hafifletmeyi ve hayatın sonlu olduğunu kavramalarına destek olmayı hedefleyen bir öğrenme alanıdır. Bu eğitim, insanların ölümle ilgili endişelerini azaltmayı ve kayıplarla daha iyi başa çıkabilmeleri için becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Çalışmalar gösteriyor ki, ölüm eğitimi alan kişilerde psikolojik dayanıklılık artıyor ve yas süreçlerini daha sağlıklı

7 Adem Sağır - Zeynep Aktaş, *Gassal - Bir Ölüm Etnografisi Çalışması* - (Ankara: Ankabat Matbacılık, 2022), 65-105.

8 Jean Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş Ve Ölüm* (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2021), 31-55; Guy Debord, *Gösteri Toplumu*, çev. Ayşen Ekmeççi - Okşan Taşkent (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2021), 19-42.

bir şekilde atlatabiliyorlar.⁹ Ölüm eğitimi, sadece kişisel olarak bilinçlenmeyi sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumda ölüm konusundaki yanlış algıları da ortadan kaldırmaya yardımcı olur. Ölümle ilgili konulara yönelik farkındalığın yükseltilmesi, toplumun genelinde duygusal olgunluğun artmasına büyük bir destek sağladığı bilinmektedir.¹⁰ Duygusal zekâ, insanların varoluşlarını kavramalarına ve sosyal hayatta daha başarılı olmalarına yardımcı olan önemli bir beceri olarak kabul edilir. Ölüm ve yas konularındaki eğitimler, bazen birbirine benzetilse de aslında farklı hedeflere odaklanır. Ölüm eğitimi, bireyin ölüm gerçeğiyle yüzleşmesini amaçlarken, yas eğitimi ise bir kayıp yaşandıktan sonra ortaya çıkan duygusal ve davranışsal tepkileri anlama sürecini kapsar.¹¹

Ölüm, insanlık tarihinin en temel ve kaçınılmaz gerçeklerinden biri olarak, bireylerin yaşamı anlamlandırma çabasında önemli bir yer tutar. Ancak modern toplumlarda ölüm, akılcılaşıma ve tıbbileşme süreçleriyle yaşamdan dışlanmış, bireylerin gündelik hayatından uzaklaştırılmıştır.¹² Bu durum, bireylerin ölümle yüzleşme ve yas süreçlerini sağlıklı bir şekilde yönetmelerini zorlaştırmaktadır. Ölüm eğitimi, bireylerin ölümle ilgili korku ve kaygılarını anlamalarına, bu duygularla başa çıkmalarına ve yaşamın değerini kavramalarına yardımcı olmayı amaçlayan disiplinlerarası bir eğitim alanıdır.¹³ Ölüm eğitimi, bireylerin ölümle ilgili bilgi eksikliklerini gidermeyi, ölümün biyolojik, psikolojik, sosyal ve manevi boyutlarını anlamalarını sağlamakla hedefler. Özellikle çocuklar ve gençler için ölüm eğitimi, ölümle ilgili korkuların azaltılmasında ve sağlıklı bir yas sürecinin desteklenmesinde kritik bir rol oynar. Kübler- Ross *On Death and Dying* adlı çalışması, ölüm eğitimi literatürünün temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Kübler-Ross, ölüm sürecinin beş evreden oluştuğunu (inkâr, öfke, pazarlık, depresyon ve kabul) ifade ederek bireylerin ölümle başa çıkma süreçlerini anlamlandırmaya çalışmıştır.¹⁴ Bu model, ölüm eğitimi alanında yapılan birçok çalışmaya temel teşkil etmiştir. Ayrıca Walter, yas sürecinin bireyin biyografisini yeniden yapılandırma çabası olarak ele alınabileceğini belirtmiş ve ölüm eğitiminin bu süreçte önemli bir rol oynadığını savunmuştur.¹⁵ Ölüm ritüelleri ve manevi pratikler, bireylerin kayıplarla başa çıkmasını kolaylaştırmakta ve yas sürecine anlam katmaktadır. Literatürdeki bu klasik yaklaşımlar, genellikle bireylere ölümle ilgili bilgi ve başa çıkma becerileri kazandırmayı hedefleyen programlara odaklanırken; bu çalışmada kavram, popüler kültürde yer alan anlatıların sembolik içeriği üzerinden yeniden yorumlanmıştır. Bu nedenle, çalışmada yer verilen literatür örnekleri yalnızca kavramı tanımlamak amacıyla değil; aynı zamanda ölüm eğitiminin farklı bağlamlarda nasıl anlam kazandığını göstermek üzere dahil edilmiştir. Bu makale, "Gassal" dizisini ölüm eğitimi perspektifiyle ele alarak, popüler kültürde ölüm ve yas sürecinin temsiline odaklanmaktadır. Dizi, bireylerin ölümle yüzleşme biçimlerini ve yas deneyimlerini dramatik bir anlatımla sunarken, bu temsillerin din eğitimiyle ilişkili yönleri de analiz edilmektedir. Çalışma, nitel tematik analiz yöntemiyle

9 Kübler-Ross, *On Death and Dying*, 35-72; Tony Walter, "A New Model of Grief: Bereavement and Biography", *Mortality* 1/1 (1996), 7-25.

10 Kenneth Doka- John Morgan, *Death and Spirituality* (New York: Routledge, 2016), 34.

11 Fuat Tanhan - Figen Arı İnci, *Ölüm Eğitimi* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2009), 25-58.

12 Ece Erbuğ, "Ölüm Sosyolojisi: Geleneksel ve Modern Toplumda Ölümün Toplumsal Anlamları", *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi* 8 (31 Aralık 2021), 47.

13 Dan Leviton, "The Scope of Death Education", *Death Education* 1/1 (1977), 44.

14 Kübler-Ross, *On Death and Dying*, 33-38.

15 Walter, "A New Model of Grief", 7-25.

yürütülmüş; dizinin ilk sezonuna ait 10 bölüm çözümlemeye dahil edilmiştir.

1.2. Popüler Kültürde Ölüm Temsili

Popüler kültür, bireylerin ölümle ilgili algılarının oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Sinema, televizyon dizileri, edebi metinler ve dijital medya platformları, ölüm teması etrafında farklı anlatı biçimleri geliştirerek bu evrensel olgunun çeşitli yönlerden ele alınmasına olanak tanımaktadır. Stuart Hall'un temsil kuramına göre, temsil, dil ve kültür arasında kurulan anlam üretim sürecidir; Hall, dili bir "temsil sistemi" olarak tanımlar ve çeşitli semboller aracılığıyla dünyaya dair kavrayışlarımızı yapılandırdığını ileri sürer.¹⁶ Bu bağlamda, popüler kültürde ölümün nasıl temsil edildiği, bireylerin bu kavrama dair düşünsel çerçevelerini etkileyebilecek kapasteye sahiptir.

Ölümle ilişkili ritüellerin görsel ve anlatısal biçimde sunulması, bireylerin yas sürecini anlamlandırmalarına yardımcı olabilecek sosyal ve kültürel kodları görünür kılar. Modern toplumlarda ölüm, gündelik yaşamdan çoğu zaman uzaklaştırılmış olsa da popüler kültür araçları aracılığıyla yeniden kamusal alanda temsil edilmekte; bu temsiller, ölümün dramatik, estetik veya metaforik yönlerini öne çıkaran anlatılar yoluyla bireylerin ölümle yüzleşme biçimlerine dair belirli anlam kalıpları oluşturabilmektedir. Özellikle medyada geniş yer bulan ünlü ölümleri, doğal afetler ya da salgın gibi kitlesel kayıplar, ölümün kamusal hafızadaki temsiliyi şekillendirmekte ve belirli semboller aracılığıyla toplumsal hafızaya yerleşmektedir.

Modern toplumlarda ölüm, çeşitli sosyokültürel ve teknolojik dönüşümler sonucunda gündelik yaşam pratiklerinden kısmen uzaklaşmıştır. Ancak popüler kültür ürünlerinde, sinema, televizyon dizileri, sosyal medya ve haber programları gibi mecralar aracılığıyla ölüm temalarına yer verilmektedir. Özellikle ünlü kişilerin ölümleri, doğal afetler, kazalar ve salgınlar gibi olaylar, medyada geniş yankı bulmakta ve ölüm olgusuna ilişkin toplumsal görünürlük farklı biçimlerde yeniden inşa edilmektedir.¹⁷ Popüler kültür yapılarının bireylerin ölümle ilgili algılarını dönüştürme kapasitesine sahiptir.¹⁸ Popüler kültürde ölüm, yalnızca bir son değil, aynı zamanda bir hikâye olarak sunulmaktadır. Bu hikâyeler, ölümün toplumsal anlamını yeniden inşa ederken, bireylerin yas süreçlerini de etkileyebilmektedir. Televizyon dizileri ve filmler, ölüm ve yas süreçlerini dramatize ederek, izleyicilerin bu süreçlere dair algılarını şekillendirmektedir. "Gassal" dizisi, İslam kültürüne özgü ritüelleri dramatik bir çerçevede sunarak izleyicilerin ölümle ilgili farkındalıklarını artırmaya katkı sunan boyutlarının olduğunu söylemek mümkündür. Hanusch, popüler kültürün ölümle ilgili korkuları hafifletmede ve bireylerin bu süreci anlamlandırmalarına yardımcı olmada etkili olduğu üzerinde durmaktadır. Diziler ve dijital medya, ölümle ilgili temaları dramatize ederek bireylerin bu evrensel gerçeklikle yüzleşmelerini sağlamaktadır.¹⁹

Walter, bireylerin ölümle yüzleşirken manevi ve toplumsal destek mekanizmalarına ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.²⁰ Bu bağlamda, popüler kültürde yer alan ölüm temsilleri,

16 Stuart Hall, "Introduction to Media Studies at The Centre", *Culture, Media, Language* (Londra: Routledge, 2003), 104-109.

17 Erbuğ, "Ölüm Sosyolojisi", 49-50.

18 Walter, "A New Model of Grief", 7-25.

19 Folker Hanusch, *Representing Death in the News: Journalism, Media and Mortality* (Springer, 2010), 97-120.

20 Walter, "A New Model of Grief", 7-25.

yalnızca bireysel farkındalık yaratmakla kalmaz; aynı zamanda toplumda ölümle ilgili dayanışma ve empati duygusunu pekiştirir. Çifte süreç modeli, bireylerin yas sürecinde hem kayıplarıyla yüzleşme hem de yaşamlarına devam etme dengesi kurmalarının önemine dikkat çeker. Bu model, popüler kültürde ölüm temsillerinin bireylerin yas sürecini anlamalarına ve bu süreçle başa çıkmalarına yardımcı olabileceğini göstermektedir.²¹ Ölüm temsilleri, bireylere yalnızca ölümle ilgili farkındalık kazandırmakla kalmaz; aynı zamanda yaşamlarının anlamını sorgulama ve yeniden değerlendirme fırsatı da sunar. Ölüm korkusunun bireylerin yaşam kalitesini etkileyen önemli bir faktör olduğunu ve bu korkunun bireyleri anlamlı bir yaşam arayışına yönlendirdiğini ifade etmektedir.²²

Dini kodlarla, gassal ölümü “Allah’a varış” olarak değerlendirerek mesleğinin kutsal yönünü ön plana çıkarır ve bu kutsallığı mesleğiyle bütünleştirir. Bu bağlamda, Sağır ve Aktaş’ın, (2020), çalışması, İslam kültüründe ölüm ritüellerinin bireylerin yas sürecine manevi bir denge sağladığını belirtmektedir. Aktaş, gassalın bu kutsal süreçteki rolünün, hem ölen kişinin ahiret yolculuğuna hazırlanmasında hem de geride kalanların duygusal destek bulmalarında büyük bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir. Kültürel kodlar ise ölümü “herkesin bir gün öleceği” gerçeği içinde algılamasını sağlar ve bu durum, ölü bedenın yönetimi sürecini kültürel bir seremoniye dönüştürür.²³ Yas sürecinde toplumsal ve manevi destek mekanizmaları önemli bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak, popüler kültür, bireylerin ölümle ilgili algılarını şekillendirme ve bu süreci anlamlandırma açısından önemli bir araçtır. Ancak, bu temsillerin eğitici, duyarlı ve farkındalık artırıcı bir çerçevede sunulması kritik öneme sahiptir.²⁴ Dolayısıyla ölüm temsilleri, bireylerin yalnızca ölümle yüzleşmelerine değil, aynı zamanda yaşamlarını daha anlamlı kılmalarına da hizmet edebilir. “Gassal” dizisi gibi yapımlar, bu bağlamda popüler kültürde ölüm eğitimi açısından değerlendirilebilecek başarılı bir örnek sunmaktadır.

1.3. Gassal Mesleği ve Ölüm Ritüelleri

Sağır ve Aktaş, gassallığın toplumdaki konumunu etnografik gözlemler ve gassalların kendi ifadeleri üzerinden analiz ettikleri çalışmada, bu mesleğin hem dini ritüellerin bir parçası olarak kutsallık atfedilen hem de ölümle doğrudan ilişkilendirilmesi nedeniyle kamusal alanda görünmez kılınan bir iş alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcı ifadelerine göre, gassallık toplumun ihtiyaç duyduğu ancak aynı zamanda mesafe koyduğu bir meslek olarak algılanmakta; bu durum, mesleğin sosyal görünürlüğü azaltmakta ve sembolik bir tabu çerçevesi içine yerleştirmektedir.²⁵

Gassallık, ölü bedenın yıkanması, kefenlenmesi ve defin sürecine hazırlanması gibi görevleri içeren kutsal bir meslek olarak kabul edilir. Bu meslek, ölümle doğrudan temas halinde olmayı gerektirdiği için toplumda genellikle görünmez bir iş olarak görülmüş ve

21 Margaret Stroebe Schut Henk, “The dual process model of coping with bereavement: Rationale and description”, *Death studies* 23/3 (1999), 197-224.

22 Ernest Becker, *The Denial of Death* (New York: Free Press, 1973), 78-110.

23 Adem Sağır- Zeynep Aktaş, “Ölü Beden Yönetiminde Dini Mesleki Bir Form: Gassal”, *Journal of Economy Culture and Society Özel Sayı 1 / Supplement 1* (11 Eylül 2020), 287.

24 Hanusch, *Representing Death In The News: Journalism, Media And Mortality*, 110; Walter, “A New Model Of Grief”, 7-25.

25 Sağır - Aktaş, *Gassal -Bir Ölüm Etnografisi Çalışması-*, 206-211.

zamanla tabulaştırılmıştır. Gassallar, sadece fiziksel bir görev üstlenmekle kalmaz, aynı zamanda ölen kişinin ruhani yolculuğuna hazırlık sürecinde önemli bir manevi rehberlik sağlar. Literatürde gassal mesleğinin bireyler ve toplum üzerindeki etkileri üzerine sınırlı sayıda çalışma bulunmakla birlikte, bu mesleğin hem bireysel hem de toplumsal yas süreçlerine katkıda bulunduğu belirtilmektedir.²⁶

Gassal mesleği, İslam toplumlarında ölüm ritüellerinin temel bir parçasıdır. Ancak, ölümle doğrudan ilişkilendirilmesi nedeniyle bu meslek genellikle toplumda görmezden gelinmiş ve gassallar, sosyal hayatta dışlanma ya da yanlış anlaşılma gibi zorluklarla karşılaşmıştır. Örneğin Firth, ölümle ilgili mesleklerin toplumda hem kutsal hem de uzak durulan meslekler olarak algılandığını ve bu meslekleri icra eden kişilerin sosyal statülerinin genellikle yanlış anlaşıldığını belirtmiştir.²⁷ Bu durum, ölümle yüzleşme korkusunun bir yansıması olarak da değerlendirilebilir.

Modern toplumlarda ölüm, genellikle hastanelerde veya kurumsal ortamlarda gerçekleştiği için, bireyler ölümle doğrudan yüzleşmekten uzaklaşmıştır. Ancak gassallar, ölümün fiziksel ve ritüel boyutlarını görünür kılarak, bireylerin ölümle yüzleşmesine aracılık eder. Durkheim'e göre, bu ritüelleri yöneten kişilerin toplumdaki statüsü, ölümle ilgili korkuların ve tabuların yansımasıdır. Ancak bu statü, toplumun inanç sistemine ve ritüel uygulamalarına yaptığı katkılar nedeniyle de önemlidir. Ritüel liderlerin toplum için hem birleştirici bir unsur hem de sınırdaki bir figür olduğunu savunur.²⁸

Gassal, İslam geleneğinde ölüyü yıkayan ve defin işlemlerini gerçekleştiren kişiyi ifade eder. Bu meslek, ölümün ritüel boyutunu temsil eder ve ölüm sonrası süreçte önemli bir rol oynar. Gassallar, ölümün en somut haliyle yüzleşen kişiler olarak hem manevi hem de psikolojik açıdan zorlu bir görev üstlenirler. İslam kültüründe ölüm ritüelleri, bireyin manevi arınma sürecinin bir parçası olarak görülür. Ölüm sonrası gerçekleştirilen yıkama (gusül), kefenleme ve cenaze namazı, hem ölen kişinin ruhunun arınmasına katkıda bulunur hem de geride kalanlar için bir teselli ve manevi rahatlama sağlar. Bu ritüellerin temel amacı, ölen kişinin bedenlen temizlenmesi ve ahirete hazır hale getirilmesidir. Aynı zamanda bu ritüeller, yas tutanların kayıplarını kabullenmesine ve bu süreçle barışmasına yardımcı olur. Ölüm ritüelleri yalnızca dini bir gereklilik değil, aynı zamanda sosyal bir işlev taşımaktadır.²⁹ Bu ritüeller, toplumsal dayanışmayı güçlendirir ve yas sürecinde bireylerin yalnız olmadıklarını hissetmelerine olanak tanır. Gassallık mesleği, yalnızca teknik bir iş değil, aynı zamanda manevi bir rehberlik süreci olarak da değerlendirilebilir. Ölüm eğitimi bağlamında, gassalların ritüel bilgisi, pratikleri ve manevi rehberlikleri, bireylerin ölümle yüzleşmesine yardımcı olan önemli araçlardır.

1.4. Ölüm Eğitimi ve Yas Süreci

Yas süreci, bireylerin kayıplarını kabullenmelerini ve ölümle yüzleşmelerini gerektiren hem duygusal hem de manevi boyutları olan karmaşık bir süreçtir. Bu süreç, bireylerin ya-

26 Sağır- Aktaş, "Ölü Beden Yönetiminde Dini Mesleki Bir Form", 287; Adem Sağır, "Bathing the Dead, the Dirty Work: Stigmatization of Gassals in Modern Türkiye", *Sociological Perspectives* 67/1-3 (01 Haziran 2024), 42-63.

27 Raymond Firth, *Religion: a humanist interpretation* (Londra: Routledge, 1996), 142-247.

28 Emile Durkheim, *The Elementary Forms of the Religious Life* (New York: Free Press, 1915), 284-290.

29 Firth, *Religion: a humanist interpretation*, 142-147.

şam düzenlerini yeniden şekillendirmelerine, yeni bir anlam ve denge bulmalarına olanak tanır. Yas süreci, bireylerin ölümle ilgili duygusal deneyimlerini toplumsal ve manevi bağlamda anlamlandırmasına olanak sağlar. Bu bağlamda ölüm eğitimi, bireylerin yas sürecinde karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olacak bilgi, destek ve farkındalık sağlayan önemli bir araçtır.³⁰

“Death education” (ölüm eğitimi) kavramı, akademik literatürde ilk kez 1970’li yıllarda Robert J. Kastenbaum tarafından sistematik biçimde tanımlanmıştır. Kastenbaum, ölümle başa çıkma, ölüm anksiyetesi, bireysel farkındalık ve yaşam sonu deneyimlerinin eğitsel çerçevede ele alınması gerektiğini savunmuş; bu bağlamda ölüm eğitiminin yalnızca tıbbi değil, psikolojik, sosyal ve kültürel boyutlarıyla da değerlendirilmesini önermiştir. Özellikle *Death, Society and Human Experience* adlı eserinde bu yaklaşımı detaylandırmıştır.³¹

Ölüm eğitimi, bireylerin yas sürecinde yaşadıkları karmaşık duyguları anlamalarına ve bu duygularla başa çıkma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Daha önce belirtilen Çifte Süreç Modelinde, yas sürecinde bireylerin hem kaybın getirdiği duygusal zorluklarla yüzleşmeleri hem de yaşamlarına devam etme becerilerinin geliştirmeleri gerektiğini savunulur. Bu model, ölüm eğitiminin yas sürecine nasıl destek olabileceğini göstermesi açısından önemli bir çerçeve sunar. Yas eğitimi, bireylerin kayıplarını daha iyi anlamalarına ve bu süreçte destek mekanizmalarını nasıl kullanacaklarını öğrenmelerine olanak tanır.³² Eğitim uygulamaları, bireylerin ölümle ilgili farkındalıklarını artırmada ve yas süreçlerini anlamlandırmada kritik bir role sahiptir. Ölüm eğitiminin erken yaşta başlamasının, bireylerin psikolojik dayanıklılıklarını artırdığı ve ölümle daha sağlıklı bir ilişki kurmalarına yardımcı olduğu ifade edilmektedir.³³

1.5. Din Eğitimi ve Ölüm Eğitimi Arasındaki İlişki

Din eğitimi, dini yaşam ile birlikte bireylerin ölümle ilgili farkındalık kazanmalarını sağlayan ve ölümle yüzleşme süreçlerini destekleyen önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Özellikle ölüm eğitimiyle bağlantılı uygulamalı örnekler, bu iki disiplin arasındaki ilişkinin daha güçlü bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Türkiye’de bu ilişkiyi somutlaştıran uygulamalar, çalışmanın literatür çerçevesini destekleyerek, din eğitiminin ölüm eğitimi bağlamındaki önemini göstermektedir. İslam kültüründe ölüm, yaşamın doğal bir parçası ve ahiret hayatına geçiş olarak kabul edilmektedir. Bu anlayış, bireylerin ölüm korkusunu azaltarak ölümle daha manevi bir bağ kurmalarını sağlamaktadır. Din eğitimi, bireylerin ölüm ritüellerini öğrenmesi ve bu ritüellerin manevi boyutlarını anlaması için önemli bir çerçeve sunar. Türkiye’de imam hatip okulları ve ilahiyat fakültelerinde verilen dersler, bu eğitim kurumlarına devam eden bireylerin ölüm ritüellerine ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerini artırmaya yönelik katkılar sağlamaktadır. Ancak, bu durum toplumun genelini değil, yalnızca ilgili eğitimi alan bireyleri kapsamaktadır. Din eğitimi, ölüm eğitimi bağlamında uygulamalı bir çerçeve sunmaktadır. İmam hatip okullarında verilen ölüm ritüelleri

30 Robert Kastenbaum, *The Psychology of Death* (Amerika: Springer Publishing Company, 2000), 145-168.

31 Robert Kastenbaum- Christopher M Moreman, *Death, society, and human experience* (Londra: Routledge, 2024), 7-12.

32 Schut, “The dual process model of coping with bereavement: Rationale and description”, 197-224.

33 Mustafa Köylü, “Ölüm Olayının Çocuklar Üzerine Etkisi ve ‘Ölüm Eğitimi’”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/17 (01 Eylül 2004), 95-120.

eğitimi ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından düzenlenen cenaze hizmetleri programları bu bağlamda önemli örneklerdir. İmam hatip okullarında ölüm ritüelleri, cenaze namazı, yıkama ve kefenleme gibi dini pratikler öğrencilere teorik ve uygulamalı dersler aracılığıyla aktarılmaktadır. Bu uygulama, öğrencilerin dini ritüelleri doğru bir şekilde öğrenmelerini sağlarken, ölüm ve yas sürecine dair manevi bir perspektif kazanmalarına da olanak tanımaktadır. Bu tür bir eğitim, bireylerin ölümle ilgili korkularını hafifletmekte ve onları hem bireysel hem de toplumsal anlamda ölümle yüzleşmeye hazırlamaktadır.

Ölüm eğitimi, çocukların ölüm kavramını yaşlarına uygun bir şekilde anlamalarını sağlamak, yas sürecinde duygularını ifade etmelerine destek olmak ve açık, dürüst iletişim yoluyla yaşamın kaçınılmaz gerçeğiyle başa çıkma becerisi kazandırmayı amaçlar.³⁴ Din eğitimi, bireylerin ölümle ilgili manevi ve varoluşsal sorularına cevap bulmalarına yardımcı olur. Din eğitimi, yalnızca bireylerin dini bilgiler edinmesini değil, aynı zamanda yaşam ve ölüm gibi temel kavramları anlamlandırmalarını da kapsamaktadır. Bu bağlamda, ölümle ilgili öğretiler ve ritüeller, din eğitiminin bütünsel yapısının doğal bir parçası olarak çocuklara önemli bir perspektif sunmaktadır. Din eğitimi, özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersleri aracılığıyla, ölümle ilgili temel dini kavramların pedagojik bir çerçevede ele alınmasına olanak sağlamaktadır. Şimşek'in çalışmasında, bu derslerin öğrencilerin ölümle ilgili sorularına yanıt verme ve pedagojik yaklaşımlar kullanma açısından önemli bir zemin sunduğu belirtilmiştir.³⁵ Benzer şekilde, Köylü'nün araştırması, çocukların ölüm algısının yaş, zihinsel gelişim ve çevresel faktörlerden etkilendiğini belirtirken; din eğitiminin, çocukların ölümle yüzleşme sürecinde duygusal denge kurmalarına yardımcı olabileceğini öne sürmektedir. Ölüm eğitiminin sadece bilişsel bilgi aktarımı değil, aynı zamanda öğrencilerin duygusal ve manevi ihtiyaçlarına yanıt veren çok boyutlu bir süreç olduğu ifade edilmiştir.³⁶ Ayrıca, Şimşek ve Tosun'un çalışmasında, DKAB öğretmenlerinin ölüm konusunu işlerken hedef kitlenin yaş ve gelişim düzeyini dikkate alarak dengeli ve hassas bir anlatım dili kullanmalarının önemi vurgulanmıştır.³⁷ Bu bulgular, ölüm eğitimi ve din eğitiminin kesiştiği noktada, öğretim sürecinde hem pedagojik hem de manevi unsurların birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Manevi danışmanlık uygulamaları, bireylerin ölümle ilgili kaygılarını yönetme süreçlerinde destekleyici bir rol üstlenmekte ve ölümün manevi boyutuna yönelik farkındalık kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, ölüm eğitimi ile manevi danışmanlık uygulamaları arasında, bireyin duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarını merkeze alan yaklaşım açısından kesişen noktalar bulunmaktadır. Özellikle hastane ortamlarında sunulan manevi danışmanlık hizmetleri, ölüm korkusunun hafifletilmesi ve yas sürecinin manevi destekle geçirilmesi açısından önemli bir uygulama alanı olarak değerlendirilmektedir.³⁸ Diyanet İşleri

34 Judy Oaks- Daniel L Bibeau, "Death education: Educating children for living", *The Clearing House* 60/9 (1987), 420-422.

35 Vahdeddin Şimşek- Cemal Tosun, "Zor Konuların Öğretiminde DKAB Öğretmeni: Ölüm Konusu Örneği", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29 (2022), 302-305.

36 Köylü, "Ölüm Olayının Çocuklar Üzerine Etkisi ve 'Ölüm Eğitimi'", 100-120.

37 Vahdeddin Şimşek - Cemal Tosun, "Çocuklara Ölüm Konusunun Anlatılması İhtiyacına Dair Dkab Öğretmen Görüşleri", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (22 Aralık 2021), 1261-1289.

38 Suat Cebeci, "Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik", *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (01 Haziran 2010), 53-69; Bülent Çelikel, "Dini Danışmanlık: Psikoterapi ile Din Eğitiminin Buluşma Noktası", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 13/3 (2013), 55-68.

Başkanlığı tarafından yürütülen cenaze hizmetleri eğitim programları, bireylerin manevi farkındalıklarının gelişimine katkı sağlarken toplumsal dayanışma süreçlerini de desteklemektedir. Bu kapsamda görev yapan manevi danışmanlar, yas sürecindeki bireylere hem dini ritüellerin uygulanmasında rehberlik etmekte hem de duygusal destek sunarak sürecin daha sağlıklı yönetilmesine katkı sunmaktadır. Ölüm eğitimi ile din eğitimi arasındaki ilişki, bu tür uygulamalar aracılığıyla özellikle hastaneler, cezaevleri ve eğitim kurumlarında görev yapan danışmanlar üzerinden pratik düzeyde somutlaşmakta; bu bağlamda, manevi danışmanlık hizmeti iki alan arasında işlevsel bir geçiş noktası oluşturmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülen cenaze hizmetleri eğitim programlarında, ölü yıkama, kefenleme ve cenaze namazı gibi ritüellerin hem teknik hem de manevi yönleri katılımcılara aktarılmaktadır. Bu programlar, bireylerin dini sorumluluklarını yerine getirmelerine destek olmakla birlikte, toplumsal dayanışmanın güçlenmesine de katkı sunmaktadır. Ölüm eğitimi perspektifinden değerlendirildiğinde, bu tür yapılandırılmış uygulamaların bireylerde ölümle ilgili farkındalık geliştirme kapasitesi taşıdığı görülmektedir.³⁹ Ölüm ritüelleri, yalnızca dini bir gereklilik olmanın ötesinde, toplumsal dayanışmayı güçlendiren ve bireylerin yas süreçlerini anlamlandırmalarını sağlayan bir işlev taşımaktadır. Bu ritüeller, bireylerin ölümle ilgili duygusal ve manevi süreçlerini desteklerken, aynı zamanda toplumsal bağları güçlendiren bir rol oynamaktadır.

Ölüm olgusunun sadece biyolojik değil, aynı zamanda manevi ve kültürel bir deneyim olması, ölüm eğitiminin din eğitimiyle olan ilişkisini zorunlu kılmaktadır; bu nedenle, dini içerikli öğretim süreçleri bireylerin ölümle yüzleşme ve anlamlandırma kapasitelerine dolaylı katkı sunabilmektedir. Din eğitimi ve ölüm eğitimi arasındaki bu uygulamalı örnekler, çalışmanın literatür çerçevesine hem teorik hem de pratik bir derinlik kazandırmaktadır. İmam hatip okullarındaki ritüel öğretimi, hastanelerdeki manevi danışmanlık hizmetleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cenaze hizmetleri programları gibi uygulamalar, doğrudan "ölüm eğitimi" adı altında yürütülmemekle birlikte, bireylerin ölüm olgusuna yönelik farkındalıklarını artırabilecek içerikler barındırmaktadır. Bu durum, resmi ve sistematik bir ölüm eğitimi müfredatı bulunmasa da din eğitimi kapsamında verilen bazı içeriklerin ölümle yüzleşme süreçlerine dolaylı katkılar sunduğunu göstermektedir. Gassal dizisi gibi görsel medya ürünleri de bu çerçevede değerlendirilerek, bireylerin ölüm temasına karşı düşünsel duyarlılık geliştirmesine katkı sağlayabilecek araçlardan biri olarak ele alınmaktadır.

Sunulan literatür bulgularından da anlaşılabileceği üzere, ölüm eğitimi genellikle yapılandırılmış, planlı ve hedef kitlenin ihtiyaçlarına göre tasarlanmış içerikler aracılığıyla yürütülmekte; bu bağlamda, uygulamalı örnekler ve kurumsal programlar, ölümle ilgili farkındalık ve bilgi kazandırmada sistematik bir rol üstlenmektedir. Ancak bu çalışmanın kapsamı, planlı bir eğitim programı değil; popüler kültürde yer alan bir görsel içeriğin bireylerde oluşturabileceği ölüm farkındalığı, duygusal duyarlılık ve anlam inşası süreçleri üzerinden değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, burada kullanılan "ölüm eğitimi" kavramı, akademik ve sistematik bir eğitim süreci olarak değil; bireylerin popüler medya aracılığıyla dolaylı biçimde ölümle yüzleşme kapasitelerine katkı sağlayan farkındalık artırıcı içerikler bağlamında ele alınmaktadır. Çalışmanın temel bulguları, izleyici etkisine dair doğrudan

39 Mustafa Koç, "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hastanelerdeki Mânevî Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (1995-2015): Sınırlılıklar ve Bir Eğitim Programı Önerisi", *Diyanet İlmî Dergi* 53/4 (2017), 201-241.

ampirik veri sunmadığından, dizinin ölüm eğitimi açısından etkisinin yalnızca içerik düzeyinde değerlendirildiği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu yönüyle, çalışma formal bir eğitim etkisi değil, potansiyel farkındalık içeriklerinin analizini hedeflemektedir.

2. Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma deseninde yapılandırılmıştır. Veri setini TRT Tabii platformunda yayımlanan Gassal dizisinin birinci sezonuna ait on bölüm oluşturmaktadır. Veriler, nitel içerik analizi kapsamında tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Kodlama sürecinde araştırmacı, diziyi tekrar tekrar izleyerek her bölümde öne çıkan temaları, karakter diyaloglarını ve ritüel sahneleri analiz etmiş; tekrar eden anlam birimlerinden dört ana tema oluşturulmuştur. Kodlama süreci araştırmacının gözlemci-yorumlayıcı rolünü esas alan bir yapı ile yürütülmüş; elde edilen veriler literatür bağlamında tartışılmıştır. Araştırma sürecinde aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

2.1. Araştırma Tasarımı

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde, vaka çalışması deseni kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın amacı, TRT’nin dijital yayın platformunda yayımlanan “Gassal” dizisini, ölüm eğitimi ve din eğitimi bağlamında popüler kültür ürünlerinin etkileri açısından incelemektir. Verilerin analizi için tematik analiz yöntemi benimsenmiştir. Bu kapsamda, dizinin tüm bölümleri sistematik olarak incelenmiş, açık kodlama yoluyla tekrar eden anlam örüntüleri belirlenmiş ve bu örüntüler ana temalar altında toplanarak yorumlanmıştır. Araştırma, belirli bir medya yapımının (Gassal dizisi) içerik analizi üzerine odaklandığı için betimleyici unsurlar içerse de temel yöntem tematik analizdir.

2.2. Veri Toplama Süreci

Çalışmada kullanılan veri seti, Gassal dizisinin 1. Sezonunun tamamı (10 bölüm) üzerinden elde edilmiştir. Her bölüm, dizinin olay örgüsü, karakter gelişimi, kullanılan semboller, mekân tasarımı ve diyaloglar açısından analiz edilmiştir. Dizinin her bir bölümü, dört ana tematik kategori çerçevesinde kodlanmıştır:

1. Ölümün Fiziksel Boyutu: Ölüm ritüelleri ve cenaze süreçleri (yıkama, kefenleme, defin vb.).

2. Ruhsal Boyut: Karakterlerin ölümle yüzleşme ve duygusal çatışmaları.

3. Sosyal Boyut: Toplumsal dayanışma, aile içi ilişkiler ve ölüm algısı.

4. Meslek Algısı: Gassallık mesleği ve toplumdaki algısı.

Bu tematik çerçeve, dizinin tematik analizi ve literatürdeki ölüm eğitimi⁴⁰ ve din eğitimi⁴¹ çalışmaları temel alınarak oluşturulmuştur. Birinci tema; cenaze yıkama, kefenleme, defin gibi ritüel uygulamaları kapsamaktadır. İslam kültüründe ölümün ardından gerçekleştirilen bu uygulamalar, yalnızca dini yükümlülük değil, aynı zamanda bireylerin kayıp

40 Kübler-Ross, *On Death and Dying*; Walter, *On Bereavement: The Culture of Grief*.

41 Köylü, “Ölüm Olayının Çocuklar Üzerine Etkisi ve ‘Ölüm Eğitimi’”, 95-120; Şimşek- Tosun, “Çocuklara Ölüm Konusunun Anlatılması İhtiyacına Dair Dkab Öğretmen Görüşleri”, 1261-1289; Şimşek- Tosun, “Zor Konuların Öğretiminde DKAB Öğretmeni: Ölüm Konusu Örneği”, 274-310.

sürecini somutlaştırmalarını sağlayan araçlardır. İkinci tema bireyin ölüm gerçeğini kavrama sürecinde temel bir işlev taşımaktadır. Üçüncü tema, karakterlerin ölümle yüzleşme biçimlerini, kayıplar karşısındaki duygusal tepkilerini ve içsel çatışmalarını kapsamaktadır. Yas süreci, travmatik deneyimler, pişmanlık veya kabulleniş gibi psikolojik tepkiler, ölüm eğitiminin merkezinde yer alır. Dördüncü tema, Gassal karakteri aracılığıyla sunulan sahneler, bu mesleğin hem dini açıdan kutsiyet taşıyan bir hizmet olarak görüldüğünü hem de toplumda görünmezleştirilen, zaman zaman dışlanan bir meslek olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Özellikle cenaze yıkama sırasında karakterin yalnız çalışması, sahnelerdeki sessizlik, mekânın izole oluşu ve diğer karakterlerin mesafeli tavırları, gassallığın toplumsal ilişkilerde nasıl sınırlandırıldığını simgesel düzeyde yansıtmaktadır. Bu temsil, yalnızca görsel bir anlatı değil; aynı zamanda mesleğin kamusal alandaki konumuna ilişkin kültürel bir eleştiridir. Bu temsiller, Sağır'ın "Gassal: Bir Ölüm Etnografisi" başlıklı çalışmasında da ayrıntılı biçimde ortaya konulmuştur. Bu çalışmada görüşülen gassallar, kendi mesleklerinin hem manevi değeri yüksek hem de toplumsal karşılığı düşük bir alan olarak konumlandığını belirtmiştir. Gassalların "ölüyle uğraşan kişiler" olarak sosyal hayattan dışlanma riski taşıdığı, mesleğin dini derinliğiyle sosyal görünmezliği arasında sıkıştığı aktarılmıştır.⁴² Dizide bu durumun karaktere yüklenen yalnızlık, sessizlik ve sosyal temas eksikliği gibi dramatik unsurlarla desteklendiği görülmektedir.

2.3. Verilerin Analizi

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde Braun ve Clarke'ın (2006) geliştirdiği tematik analiz yaklaşımı⁴³ kullanılmıştır. Bu yöntem, veriler içerisindeki tekrar eden anlam örüntülerini sistematik biçimde belirleyerek, temalar altında gruplayarak analiz etmeye olanak tanır. Araştırmada analiz birimi olarak, "Gassal" dizisinin 1. sezonuna ait 10 bölüm kullanılmış; bu bölümlerdeki olay örgüsü, karakter çatışmaları, ritüel temsilleri ve sembolik unsurlar tematik analiz sürecine dahil edilmiştir. Kodlama süreci aşağıdaki üç aşamada gerçekleştirilmiştir:

1. Açık Kodlama: Her bölüm dikkatle izlenerek, ölümle ilişkili olaylar, karakter diyalogları, mekânlar ve semboller kodlandı.

2. Kodların Gruplanması ve Temalar: Elde edilen kodlar kavramsal benzerliklerine göre gruplanarak dört ana tema altında toplandı: ölümün fiziksel boyutu, ruhsal boyut, toplumsal boyut ve meslek algısı.

3. Yorumlama ve Kavramsallaştırma: Belirlenen temalar, din eğitimi ve ölüm eğitimi literatürüyle ilişkilendirilerek yorumlandı. Özellikle cenaze ritüellerinin manevi boyutları, bireylerin ölümle yüzleşme sürecine katkısı üzerinden analiz edildi.

Bu çalışmanın sınırlılığı, yalnızca "Gassal" dizisinin birinci sezonu ile sınırlı kalmasıdır. Popüler kültürün geniş bir yelpazesi ifadesi, bu dizinin popüler kültür içinde yer alması anlamında kullanılmıştır; ancak farklı türlerde medya içeriklerine yer verilmemiştir. Ayrıca, çalışmada izleyici perspektifi veya nitel görüşme gibi veri kaynakları kullanılmamıştır.

42 Sağır - Aktaş, *Gassal - Bir Ölüm Etnografisi Çalışması*-, 105-132.

43 Virginia Braun- Victoria Clarke, "Using thematic analysis in psychology", *Qualitative research in psychology* 3/2 (2006), 77-101.

Bu nedenle, bulguların genellenebilirliği sınırlıdır ve yorumlar yalnızca medya içeriğine dayalıdır.

3. Bulgular

Bu çalışma kapsamında, Gassal dizisinin 1. sezonuna ait 10 bölüm tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Kodlama süreci sonunda dört ana tema belirlenmiştir: ölümün fiziksel boyutu, meslek algısı, yas süreci ve ruhsal boyut, toplumsal yansımalar. Her bir temaya ilişkin örnek sahneler ve diyaloglar aşağıda temsilî olarak sunulmuştur: Aşağıda, her bir temaya karşılık gelen sahnelerden temsilî örnekler sunulmaktadır. Ölümün fiziksel boyutu, dizinin ilk bölümünde cenaze yıkama sahnesinde dramatik bir yoğunlukla aktarılmıştır. Baki’nin “Bismillah... Allah’ım onu affet ve temizle...” duasıyla sahnelenen bu ritüel hem dini geleneğin somut aktarımı hem de ölüm gerçeğiyle birebir yüzleşmenin pedagojik bir yansımasıdır. Meslek algısı teması ise ikinci bölümde Nazım’a yıkama eğitimi verilirken öne çıkar. Baki’nin “Bu işin hafif tarafı yok Nazım. Ama biri yapmalı.” sözü, gassallığın kutsal ama sosyal olarak dışlanan bir meslek oluşunu göstermektedir. Benzer şekilde beşinci bölümde Elif’in iş yerinde, “Ben seninle çalışmak istemiyorum. Gasilhanede çalışan biriyle...” ifadesi mesleğin toplumsal damgalama ve dışlama ile karşı karşıya olduğunu açıkça göstermektedir. Yas süreci ve ruhsal boyut, üçüncü bölümde helva sahnesiyle temsil edilir. Nazım’ın eşi, “Herkes acısını başka türlü yaşar Baki...” diyerek bireysel yas tepkilerinin çeşitliliğini vurgular. Bu sahne, dini ritüelin sadece dışsal değil, içsel anlamlandırmaya da hizmet ettiğini göstermektedir. Toplumsal boyut, dördüncü bölümde Taylan adlı bir mafya karakterinin cenazesiyle ilişkili sahnede öne çıkar. “Adam mafya da olsa, cenaze bizim işimiz...” repliği, İslamî ritüellerin kapsayıcılığına ve dinî görevin ayırım gözetmeksizin ifa edilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu örnekler, dizinin sadece dini ritüelleri değil; bu ritüellerin pedagojik, sosyolojik ve psikolojik katmanlarını nasıl görünür kıldığını ortaya koymaktadır.

3.1. Dizinin Künyesi⁴⁴

Yönetmen: Selçuk Aydemir

Senarist: Sümeyye Karaarslan

Uluslararası Dağıtımçı: TRT Tabii

Dizi Adı: Gassal

Yayımlanma Tarihi: [21 Aralık 2024]

Bölüm Sayısı: [1. Sezon 10 bölüm]

3.2. Bölüm Analizleri

1. Bölüm: Ölümle İlk Yüzleşme

Dizinin açılış bölümü, ana karakter Baki’nin mesleği ve günlük rutinine odaklanır. Ölümün fiziksel boyutu, ölü yıkama ritüellerinin detaylı sunumu aracılığıyla ele alınır. Ölüm ritüelleri, İslam kültürüne özgü bir hassasiyetle aktarılmış; yıkama, kefenleme ve dua süreçleri detaylandırılmıştır. Bu bölüm, izleyicilere ölümle yüzleşme konusunda bir giriş niteliğindedir.

44 Gassal, haz. Selçuk Aydemir (Dijital Dizi, 21 Aralık 2024), TRT Tabi (21 Aralık 2024).

Gassal dizisinin ilk bölümü, izleyiciyi ölümle doğrudan ilişkilendirilen gassallık mesleği üzerinden derin bir anlatıya davet eder. Bölümde, başkarakterin günlük rutinine odaklanılırken, gasilhane ortamı detaylı sahne tasarımları ve sessiz, durağan kamera geçişleri ile gerçekçi biçimde sunulmuştur. Bu anlatım biçimiyle, ölümün gündelik yaşamın bir parçası olduğu, ancak aynı zamanda sıradanlaşmayan bir deneyim olduğu mesajı verilmiştir. Özellikle cenaze yıkama ve kefenleme sahnelerinde, kameranın uzun süre beden üzerinde kalması ve karakterin duaları fısıldayarak okuması gibi sinematografik öğeler aracılığıyla, İslam kültürüne özgü ritüellerin hem dini hem de toplumsal boyutları gösterilmiştir. Bu sahnelerde ölüm, sadece bireysel bir son değil, toplulukla birlikte deneyimlenen bir geçiş olarak sunulmaktadır. İzleyicinin bu ritüeller aracılığıyla hem geleneksel değerleri hem de ölümün kaçınılmazlığını düşünmesi amaçlanmaktadır. Bölüm, başkarakterin kendi ölümlülüğüyle yüzleştiği ancak bunu içselleştirmekte zorlandığını gösteren kısa bir iç monologla sona erer.

Bölümün Tematik Analizi

1. Ölümün Fiziksel Boyutu: Ölümle ilgili ritüellerin teknik detayları (yıkama, kefenleme) izleyiciye aktarılırken, bu süreçlerin hem bireysel hem de toplumsal yönleri belirtilir.

2. Ruhsal Boyut: Gassal karakteri, ölümle her gün karşılaşmasına rağmen kendi duygusal çatışmalarını ve korkularını bastırmaya çalışır. Bu durum, ölümle yüzleşmenin sadece fiziksel değil, derin bir ruhsal deneyim olduğunu gösterir.

3. Sosyal Boyut: Ölen kişinin ailesinin yaşadığı yas süreci, toplumsal dayanışmanın ve dini ritüellerin önemini gözler önüne serer. Toplumun ölümle ilgili önyargıları ve duygusal tepkileri de bu bölümde ele alınır.

4. Meslek Algısı: Gassal mesleği, toplum tarafından genellikle görünmez bir iş olarak algılanır. Bu bölüm, izleyiciyi bu meslekle empati kurmaya ve ölümle çalışan bireylerin yükünü anlamaya davet eder.

Ölen kişinin ailesinin yaşadığı acının anlatımı, özellikle yas sürecine dair toplumsal ve duygusal temsilleri öne çıkararak izleyicide empati kurma ihtimaline alan açmaktadır. Ancak bu etkiye dair doğrudan bir izleyici verisi bulunmamaktadır; bu nedenle sahneler, yalnızca içerik analizi bağlamında değerlendirilmiştir. İslam kültürüne özgü cenaze ritüellerinin sahnelerde ayrıntılı biçimde gösterilmesi, ölümün manevi boyutuna ilişkin temsillerin dikkat çekici biçimde sunulduğunu göstermektedir. Bu sahneler, bireylerin ölüm olgusuna yönelik düşünsel farkındalık geliştirmesine işlevsel katkı sağlayabilecek niteliktedir. Bu bölümde ölüm ritüellerinin ayrıntılı biçimde sunulması, popüler kültürde genellikle sembolik ya da yüzeysel anlatılan cenaze pratiklerine karşılık, geleneksel değerleri ve dini normları merkeze alan alternatif bir temsil biçimi sunarak ölümün dramatik değil gerçekçi bir yönüyle görünür kılınmasına katkı sağlamaktadır.

2. Bölüm: Mesleki Önyargılar

Bu bölüm, toplumun gassal mesleğine karşı tutumlarına odaklanır. Baki, yaptığı iş yüzünden etrafındakiler tarafından yalnız bırakılırken seyircilerle ölümle ilgili yaygın toplumsal düşünceler ve bunların insanlar üzerindeki sonuçları aktarılıyor. Gassallık mesleği,

toplumda pek farkedilmeyen bir meslek olarak görülürken ölümle iç içe olmanın getirdiği ruhsal ağırlık da ortaya konuyor. Bu durum, bireylerin ölüyle çalışan meslekler hakkındaki önyargılarını sorgulamalarına olanak sağlar.

“Gassal” dizisinin 2. bölümü, başkarakter Baki’nin kendi ölümünden sonra yıkama işini üstlenecek birini arayışını ve bu süreçte yaşadığı deneyimleri konu alır.

Baki, kendi ölümünden sonra yıkama işini güvenilir birine emanet etmek için bir arayış içindedir. Bu süreçte, Nazım ile iletişime geçer. Nazım’ın eşinin onayıyla birlikte, Baki ona İslami usullere uygun ölü yıkama ritüellerini öğretmeye başlar. Nazım’ın eğitimi devam ederken Baki’yi derinden etkileyen beklenmedik bir olay yaşanır. Bu olay, onun mesleki deneyimlerini ve ölümle ilgili düşüncelerini sorgulamasına neden olur. Bölüm, Baki’nin içsel yolculuğuna odaklanarak, ölümle yüzleşmenin bireysel ve manevi yönlerini izleyiciye hatırlatır.

Bölümün Tematik Analizi

1. Ölümün Fiziksel Boyutu: Ölü yıkama ritüellerinin detaylı gösterimi, izleyicilere bu sürecin teknik yönlerini tanıtır.

2. Ruhsal Boyut: Baki’nin kendi ölümüne dair hazırlıkları ve yaşadığı beklenmedik olay, ölümle yüzleşmenin ruhsal derinliğini ortaya koyar.

3. Sosyal Boyut: Nazım ve eşinin karar süreçleri, toplumda ölümle ilgili alınan kararlar da aile içi dinamiklerin önemini gösterir. Ölüm gibi kritik bir durumda bireylerin kararları, özellikle eşlerin veya yakın aile üyelerinin etkisi altında şekillenebilir. Bu, toplumda bireyin değil ailenin kolektif kararlarının ön planda olduğunu gösterir.

4. Meslek Algısı: Baki’nin mesleğini sürdürürken yaşadığı zorluklar ve arayışları, gassallığın toplumdaki yerini ve algısını yansıtır.

Bölümün ölüm eğitimi açısından mesajları; Baki’nin kendi ölümüne hazırlık yapması, izleyicilere ölümle yüzleşmenin önemini gösterir. Ölü yıkama ritüellerinin detaylı anlatımı, dini pratiklerin ölüm sürecindeki rolünü gösterir. Nazım ve eşinin karar süreçleri, izleyicilere aile içi dinamiklerin ve destekleyici ilişkilerin önemini hatırlatır. Bu bölümde, bireyin kendi ölümüne hazırlanma süreci ve mesleki aktarımın ritüelleştirilmesi, popüler kültürde nadiren temsil edilen bir tema olarak öne çıkmakta; özellikle ölümle çalışan karakterlerin çoğu zaman karikatürize edildiği ya da dışlandığı anlatı kalıplarının tersine, Gassal dizisi bu mesleği hem insani hem de manevi boyutlarıyla görünür kılarak popüler kültürün alışılmış kalıplarını dönüştürmektedir.

3. Bölüm: Yas Süreci ve Vedalaşma

Bölüm, Baki’nin meslektaşı ve arkadaşı Nazım’ın ani ölümüyle başlar. Baki, Nazım’ın cenaze işlemlerini üstlenirken, eşi ailevi anlaşmazlıklar nedeniyle defin sürecinde kararsızlık yaşar. Bu durum, Baki’yi hem mesleki hem de duygusal açıdan zorlar. Nazım için helva hazırlarken Baki kendi geçmişine dair acı hatıralarla yüzleşir. Bölüm, Türk kültüründe ölüm sonrası ritüellerin manevi önemi üzerinde dururken Baki’nin ölümle ilgili kişisel çatışmalarını derinleştiren bir içsel yolculukla sona erer.

Bölümün Tematik Analizi

1. Ölümün Fiziksel Boyutu: Nazım'ın cenaze işlemleri, ölü yıkama ve defin süreci detaylı bir şekilde gösterilir. Bu sahneler, ölümün fiziksel yönünü gösterirken, aynı zamanda cenaze ritüellerinin kültürel bağlamdaki yerine işaret eder. Bu bağlamda, ölünün yıkanması sahnesi, ölümün somut gerçekliğiyle yüzleşmenin görsel bir aktarımı olur.

2. Ruhsal Boyut: Baki'nin Nazım'ın ölümüyle birlikte kendi geçmişine dair acı hatıralarının gün yüzüne çıkması, ölümün birey üzerindeki ruhsal etkilerini ve geçmişle yüzleşmenin önemini gösterir.

3. Sosyal Boyut: Nazım'ın eşinin cenaze işlemlerine dair kararsızlığı ve aile içi anlaşmazlıklar, ölümün sosyal ilişkiler üzerindeki etkisini ve aile dinamiklerinin cenaze ritüellerindeki rolünü gösterir.

4. Meslek Algısı: Baki'nin Nazım'ın cenazesiyle titizlikle ilgilenmesi, gassallık mesleğine duyduğu saygı ve bağlılığı ortaya koyar. Bu süreçte yaşadığı duygusal zorlanmalara rağmen görevini aksatmadan yerine getirmesi, mesleğin yalnızca teknik bir iş değil, aynı zamanda vicdani ve manevi bir sorumluluk taşıdığını gösterir. Böylece izleyiciye, toplumda çoğu zaman görünmeyen bu mesleğin özveri gerektiren yönleri hatırlatılır.

Bölümün ölüm eğitimi açısından mesajları şunlardır: Yakın bir arkadaşın ölümü ile yüzleşmenin kaçınılmazlığını ve bu sürecin duygusal zorluklarını gösterir. Helva yapımı gibi Türk kültürüne özgü ritüellerin detaylı gösterimi, bu ritüellerin manevi boyutunu ve yas sürecindeki önemini gösterir. Nazım'ın eşinin yaşadığı duygusal çatışmalar ve Baki'nin kendi geçmişleriyle yüzleşmesi, izleyicilere empati kurma ve başkalarının duygusal deneyimlerini anlama fırsatı sunar. Bölümde özellikle helva yapımıyla ilgili 3. Bölümün 26. dakikasındaki sahnede ölüm farkındalığı bağlamında önemli bir mesaj taşımaktadır: "Herkes acısını başka türlü yaşar Baki; kimi helvayı kavururken, kimi yerken, kimi pişirirken üzülür" ifadesi, ölüm sonrası insanların geride bıraktığı davranış ve duyguların farklılık gösterdiğini, her bireyin yas sürecini kendine özgü bir şekilde yaşadığını ve bu çeşitliliği anlayış ile karşılamak gerektiği belirtilir. Bu bölümde işlenen yas süreci, geçmişle yüzleşme ve toplumsal ritüeller (örneğin helva yapımı), popüler kültürde sıklıkla melodramatik biçimlerde sunulan ölüm anlatılarının aksine, gündelik hayatın içinden sahnelerle sadeleştirilmiş ve kültürel kodlarla derinleştirilmiştir; böylece Gassal dizisi, bireysel kaybın ortak ritüeller aracılığıyla toplumsallaşmasını görünür kılan alternatif bir temsil biçimi sunmaktadır.

4. Bölüm: Sosyal Yansımalar

Bölüm, Baki'nin mesleki sorumlulukları ile kişisel hayatındaki boşlukları dengeleme çabasını ele alır. Nazım'ın ölümünden sonra yalnızlık hissiyle yüzleşirken, arkadaşı Ahmet ona evlilik önerisinde bulunur. Bu tavsiye, Baki için yeni bir başlangıcın işaretidir. Bu süreçte, ünlü mafya babası Taylan'ın cenaze hazırlıklarını üstlenen Baki, merasim sırasında ölenin yakınlarının müdahaleleriyle karşılaşır. Yeni cenaze şoförü Merdan, başta olayları farklı yorumlasa da zamanla ölüm ritüellerinin manevi derinliğini kavrayarak Baki'ye destek olur.

Bölümün Tematik Analizi

1. Ölümün Fiziksel Boyutu: Cenaze hazırlıkları ve ritüellerin detaylı gösterimi, izleyici-

lere ölümün fiziksel gerçekliğini ve bu süreçlerin önemini hatırlatır.

2. Ruhsal Boyut: Baki’nin yalnızlık ve içsel sorgulamaları, ölümle yüzleşmenin birey üzerindeki ruhsal etkilerini derinlemesine ele alır.

3. Sosyal Boyut: Taylan’ın yakınlarının müdahaleleri ve Ahmet’in eş bulma önerisi, ölümün sosyal ilişkiler üzerindeki etkisini ve toplumdaki farklı bakış açılarını yansıtır.

4. Meslek Algısı: Baki’nin karşılaştığı zorluklar, gassal mesleğinin toplumdaki algısını ve bu mesleğin inceliklerini izleyiciye sunar.

Bölüm, ölümün hayatın bir parçası olduğunu ve bu gerçekle yüzleşmenin önemini gösterir. Cenaze ritüellerinin doğru uygulanmasının manevi ve toplumsal değerini gösterir. Baki’nin yaşadığı zorluklar ve Merdan’ın dönüşümü, izleyicilere başkalarının deneyimlerini anlama fırsatı sunabilir. Taylan adlı bir mafya babasının cenaze süreci, ölümün sosyal boyutlarını ele alır. Ölen kişinin çevresi ve ailesi arasındaki dinamikler, ölümün toplumdaki farklı sınıflar ve ilişkiler üzerindeki etkisini gösterir. Bu bölüm, ölüm ritüellerinin toplumsal dayanışma ve çatışma yaratma imkanına dikkat çeker. Taylan karakterinin “mafya babası” kimliğiyle sunulması ve cenaze töreninin sınıfsal ve gösterişli biçimde organize edilmesi, popüler kültürde ölümün güç, prestij ve iktidar temsilleriyle sıkça iç içe sunulmasına benzer bir anlatı yapısını yansıtır; Gassal dizisi bu sahneyle, ölümün yalnızca bireysel bir son değil, aynı zamanda toplumsal statü ve aidiyet gösterisine dönüşebileceğini eleştirel bir bakışla ortaya koymaktadır.

5. Bölüm: Korkular ve İçsel Çatışmalar

Bölüm, Baki’nin mesleki korkuları, toplumda dışlanmışlık hissi ve yalnızlık teması etrafında şekillenir. Gasilhanede çalışması nedeniyle çevresindeki önyargılarla karşılaşırken Elif ile ilişkisini derinleştirmeye çalışır. Elif’in iş yerinde Baki’den yardım istemesi sırasında bir kaza yaşanır ve ardından iletişimde bir yanlış anlaşılma olur. Elif’in iş arkadaşlarının tepkileri, Baki’nin mesleğinin toplumdaki algısını ve bunun kişisel ilişkilerine etkisini gözler önüne serer. Bölüm, Baki’nin hem Elif ile arasındaki yanlış anlamayı gidermeye hem de toplumun yargılarıyla başa çıkmaya çalışmasıyla sona erer.

Bölümün Tematik Analizi

1. Ölümün Fiziksel Boyutu: Bu bölümde, ölümün fiziksel boyutundan ziyade, gassallık mesleğinin toplumdaki algısı ele alınır.

2. Ruhsal Boyut: Baki’nin Elif ile ilişkisi ve yaşadığı yanlış anlaşılma, onun içsel dünyadaki yalnızlık ve anlaşılma arzusunu yansıtır.

3. Sosyal Boyut: Toplumun ölümle ilgili meslekler hakkındaki önyargıları ve bu önyargıların bireylerin sosyal ilişkilerine etkisi belirtilir.

4. Meslek Algısı: Gassal olarak çalışan Baki’nin toplumdaki yanlış anlaşılma ve önyargılarla nasıl mücadele ettiği gösterilir.

Bölüm, toplumdaki önyargıların bireylerin yaşamını nasıl etkilediğini ve bu önyargılarla başa çıkmanın önemini gösterir. Baki’nin yaşadığı zorluklar, izleyicilere empati kurma

ve başkalarının deneyimlerini anlama fırsatı sunar. Yanlış anlaşılmanın, iletişim eksikliğinden kaynaklanabileceği ve doğru iletişimin ilişkilerdeki önemini gösterir. Bu bölümde, toplumun ölümle ilgili mesleklere yönelik önyargılarının bireylerin sosyal ilişkilerine yansımaları, popüler kültürde sıklıkla karşılaşılan “damgalanmış meslekler” temasıyla örtüşmektedir. Gassal dizisi, gassallık mesleğini bu bağlamda dışlanmışlık ve aidiyet arayışıyla ilişkilendirerek, popüler anlatılarda genellikle marjinalleştirilen karakterlerin sosyal kabul mücadelesine benzer bir yapı sunmaktadır.

6. Bölüm: Kişisel Dengeler

Bölümde Baki en yakın arkadaşı Ahmet’in mutlu evliliğinden ilham alarak, benzer bir yöntemle aşkını bulmaya çalışır. Ancak Kerime’nin hırsız olan bir başkasına karşı ilgi duyduğunun bilinmesi ile birlikte bu yöntemler de olumsuz sonuçlanır. Bu durum, Baki’nin iç dünyasında sorgulama sürecini tetikler. Baki, bölüm sonunda kendi yalnızlığını ve doğruluk ilkesine bağlılığını kabul ederek, sevilmemeye pahasına da olsa yanlışın adını koymaktan vazgeçmeyeceğini dile getirir.

Bölümün Tematik Analizi

1. Ölümün Fiziksel Boyutu: Bu bölümde, ölümün fiziksel boyutundan ziyade, ölümle ilgili mesleklerin toplumdaki algısı ele alınır.

2. Ruhsal Boyut: Baki’nin aşk arayışında yaşadığı hayal kırıklığı onun içsel dünyasındaki yalnızlık ve anlaşılma arzusunu derinleştirir.

3. Sosyal Boyut: Gassalin toplumdaki iletişim örneklerini gösterir.

4. Meslek Algısı: Bölümde meslek ile ilgili herhangi bir sahne yoktur.

Bölüm, toplumdaki önyargıların bireylerin yaşamını nasıl etkilediğini ve bu önyargılarla başa çıkmanın önemi üzerinde durur. Baki’nin yaşadığı zorluklar, izleyicilere empati kurma ve başkalarının deneyimlerini anlama fırsatı sunar. Yanlış anlaşılmanın iletişim eksikliğinden kaynaklanabileceği ve doğru iletişimin ilişkilerdeki önemini gösterir.

7. Bölüm: Aile İçi Yüzleşmeler

Bölüm, Baki’nin 20 yıl sonra babası Haris ile beklenmedik bir karşılaşma yaşamasını ve bu buluşmanın getirdiği duygusal yüzleşmeyi ele alır. Baki, babasının hapiste olduğunu sarırken aniden onun dışarıda ve kendisine ihtiyaç duyduğunu öğrenir. Geçmişteki acılar gün yüzüne çıkarken baba-oğul arasında derin bir tartışma yaşanır. Baki’nin mesleği ve ölümle olan ilişkisi, bu yüzleşmede dolaylı bir etki yaratırken, bölüm belirsizlik içinde sona erer.

Bölümün Tematik Analizi

1. Ölümün Fiziksel Boyutu: Bu bölümde, ölümün fiziksel boyutu doğrudan ele alınmasa da Baki’nin mesleği ve ölümle olan ilişkisi, babasıyla yaşadığı yüzleşmede arka planda etkisini hissettirir.

2. Ruhsal Boyut: Baki ve Haris’in yüzleşmesi, her iki karakterin de içsel dünyalarındaki çatışmaları ve duygusal yaraları ortaya koyar. Bu durum, izleyicilere ruhsal derinlik ve empati kurma fırsatı sunar.

3. Sosyal Boyut: Baba-oğul ilişkisi üzerinden aile içi dinamikler ve toplumun aileye yüklediği roller incelenir. Bu, izleyicilere sosyal ilişkilerin karmaşıklığını gösterir.

4. Meslek Algısı: Baki’nin gassal olarak çalışması, babasıyla olan ilişkisinde ve yaşadığı yüzleşmede dolaylı olarak etkisini gösterir. Mesleğinin getirdiği deneyimler, Baki’nin bakış açısını şekillendirir.

Bölüm, aile içi ilişkilerde geçmişin önemini ve bu geçmişle yüzleşmenin gerekliliğini belirtir. Baki ve Haris’in yaşadığı duygusal çatışmalar, izleyicilere empati kurma ve farklı bakış açılarını anlama fırsatı sunar. Aile içi ilişkilerde iletişimin rolü ve eksikliğinin doğurabileceği sorunlar gösterilir. Baki’nin babasıyla yıllar sonra yaşadığı yüzleşme, popüler kültürde sıkça işlenen “travmatik baba-oğul çatışması” temasını çağrıştırmakta; bireysel kırılma noktalarının geçmişle hesaplaşma üzerinden verildiği bu tür anlatılar, karakter gelişimi ve duygusal dönüşümün yapı taşları arasında yer almaktadır. Gassal dizisi bu temayı, ölüm temalı bir mesleğin birey üzerindeki etkisiyle iç içe geçirerek, baba figürüyle yüzleşmeyi aynı zamanda varoluşsal bir sorgulama zeminine dönüştürmektedir.

8. Bölüm: Yalnızlık ve Empati

Bölüm, Baki’nin meslektaşısı Nadir’in ölü yıkama konusundaki korkularıyla yüzleşmesini ve yeni bir kariyer arayışını konu alır. Baki, Nadir’e mesleğini bırakmasını önerir ve ona destek olurken kendi mesleki yolculuğunu da sorgular. Baki’nin empati ve rehberlik çabaları, onun mesleki ve kişisel yaşamında denge arayışını yansıtır.

Bölümün Tematik Analizi

1. Ölümün Fiziksel Boyutu: Bu bölümde, ölümün fiziksel boyutu doğrudan ele alınmasa da ölü yıkama mesleğinin getirdiği zorluklar ve bu zorluklarla başa çıkma yöntemleri incelenir.

2. Ruhsal Boyut: Baki ve Nadir’in yaşadığı içsel çatışmalar, ölümle ilgili mesleklerin bireyler üzerindeki ruhsal etkilerini derinlemesine ele alır.

3. Sosyal Boyut: Mesleki korkular ve kariyer değişikliği arayışı, toplumun ölümle ilgili mesleklere bakış açısını ve bu mesleklerin sosyal ilişkiler üzerindeki etkisini yansıtır.

4. Meslek Algısı: Gassal olarak çalışan bireylerin yaşadığı zorluklar ve toplumdaki algıları, bu bölümde derinlemesine incelenir.

Bölüm, ölümle ilgili mesleklerin getirdiği duygusal yüklerle başa çıkmanın önemini belirtir. Baki’nin Nadir’e destek olma çabası, izleyicilere empati kurma ve başkalarına yardımcı olmanın değerini gösterir. Nadir’in kariyer değişikliği arayışı, bireylerin korkularıyla yüzleşme ve yeni yollar arama cesaretini yansıtır. Gassallık mesleğinin duygusal yüküyle başa çıkmaya çalışan karakterler üzerinden kurulan bu anlatı, popüler kültürde sıkça görülen “görünmeyen bakım emeği” ve “duygusal tükenmişlikle mücadele eden yalnız profesyonel” temalarını yansıtır; Gassal dizisi bu bölümde, ölümle doğrudan çalışan bireylerin yaşadığı içsel çatışmaları ve destek ihtiyacını görünür kılarak, popüler kültürde genellikle arka planda kalan bakım emeğini anlatının merkezine taşımaktadır.

9. Bölüm: İçsel Dönüşüm

“Gassal” dizisinin 9. bölümü, başkarakter Baki’nin geçirdiği bir trafik kazası sonrası hastanede yaşadığı deneyimleri ve bu süreçte karşılaştığı duygusal zorlukları ele alır. Baki, bir trafik kazasının ardından gözlerini hastanede açar. Yanındaki hastaların ziyaretçileri varken Baki’nin yanında kimsenin olmaması, onun yalnızlığını derinleştirir. Hastanede kaldığı süre boyunca Baki, yalnızlığını ve sosyal ilişkilerindeki eksiklikleri daha derinden hisseder. Elif’in ziyareti, Baki’nin duygusal dünyasında karmaşık hisler uyandırır ve onunla yüzleşmesine neden olur. Elif, Baki’nin hayatında önemli bir yer tutar. Onun ziyareti, Baki’nin duygusal çatışmalarını tetikler ve aralarındaki ilişkiyi yeniden değerlendirmesine yol açar. Bu bölümde doğrudan cenaze ritüelleri yer almasa da Baki’nin mesleği ve ölümle olan ilişkisi, hastanedeki deneyimleri sırasında dolaylı olarak etkisini gösterir. Bölüm, Baki’nin hastaneden taburcu olması ve Elif ile yüz yüze geldiklerinde Elif’in uzun zamandır sakladığı üzücü bir sırrı açıklamak zorunda kalmasıyla sona erer.

Bölümün Tematik Analizi

1. Ölümün Fiziksel Boyutu: Baki’nin trafik kazası ve hastanedeki deneyimleri, ölümün fiziksel gerçekliğiyle yüzleşmesini sağlar.

2. Ruhsal Boyut: Yalnızlık ve sosyal izolasyon, Baki’nin içsel dünyasında derin etkiler bırakır. Elif’in ziyareti, onun duygusal çatışmalarını daha da belirgin hale getirir.

3. Sosyal Boyut: Hastanedeki diğer hastaların ziyaretçileri varken Baki’nin yalnız olması, toplumdaki sosyal bağların önemini ve bireyin bu bağlardan yoksun olduğunda yaşadığı zorlukları gösterir.

4. Meslek Algısı: Gassal olarak çalışan Baki’nin kendi ölümlülüğüyle yüzleşmesi ve bu süreçte yaşadığı duygusal zorluklar, mesleğinin onun hayatındaki etkilerini yansıtır.

Bölüm, sosyal ilişkilerin önemini ve yalnızlığın birey üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde durur. Baki’nin yaşadığı duygusal zorluklar, izleyicilere empati kurma ve başkalarının deneyimlerini anlama fırsatı sunar. Kaza sonrası yaşananlar, bireyin kendi hayatını ve ilişkilerini sorgulamasına neden olabilir. Bu süreç, kişisel gelişim için önemlidir. Baki’nin geçirdiği trafik kazasının ardından yaşadığı yalnızlık ve hastane sahneleri, popüler kültürde sıkça karşımıza çıkan “bedensel kırılma yoluyla içsel dönüşüm” anlatı kalıbını yansıtır.⁴⁵ Gassal dizisi bu sahneler aracılığıyla, bireyin ölümle yüzleşmesinin sadece başkalarının ölümü üzerinden değil, kendi ölümlülüğü karşısındaki duygusal tepkileriyle de şekillenebileceğini göstererek, karakter dönüşümünü popüler kültür anlatılarıyla paralel bir düzlemde işler.

10. Bölüm: Kapanış

“Gassal” dizisinin 10. bölümü, başkarakter Baki’nin hayatında önemli değişimlerin yaşandığı ve geçmişle yüzleştiği kritik anları ele alır. Baki, Hüseyin Amca ile derin bir sohbete dalar. Bu diyalog, Baki’nin hayata bakış açısını değiştiren önemli bir etki yaratır. Çevresindeki insanlardan sürekli Elif’i duyan Baki, onunla görüşmek için hastaneye gider. Ancak, Elif’in Ahmetlere doğru yola çıktığını öğrenir. Hüseyin Amca, Baki’nin hayatında bilge bir figür olarak yer alır ve ona rehberlik eder. Elif ve Ahmet, Baki’nin sosyal çevresin-

45 Greg M Smith, *Film structure and the emotion system* (Cambridge University Press, 2003), 173.

deki önemli kişilerdir ve onun duygusal yolculuğunda kritik roller oynarlar. Bu bölümde doğrudan cenaze ritüelleri yer almasa da Baki'nin mesleğinin getirdiği yaşam ve ölüm arasındaki denge, onun kişisel ilişkilerine ve hayata bakışına yansır. Bu bölümün final sahnesinde Baki'nin en yakın arkadaşı Ahmet ve eşi, kendi evlerinin önüne inşa ettikleri havuzun elektrik sisteminde oluşan bir kaçak edeniyle akıma kapılarak hayatlarını kaybeder. Bu ani ve beklenmedik ölüm, Baki için hem kişisel bir yıkım hem de ölümün rastlantısallığına dair yeni bir yüzleşme anı yaratır. Sahne ölümün sadece mesleki bir rutin değil kişinin en yakın çevresinde de her an yaşanabilecek bir gerçeklik olduğunu dramatik biçimde ortaya koyar.

Bölümün Tematik Analizi

1. Ölümün Fiziksel Boyutu: Ahmet ve eşinin ani ölümü, ölümün sıradanlaşamayacak kadar yakıcı ve öngörülemez bir gerçeklik olduğunu göstererek, ölümün fiziksel boyutuna dair farkındalık yaratır.

2. Ruhsal Boyut: Hüseyin Amca ile yapılan derin sohbetler ve Elif'e duyduğu duygusal yönelim, Baki'nin içsel dönüşüm sürecini başlatır. Kayıp, özlem ve yeniden başlama temaları etrafında şekillenen bu süreç, onun ruhsal olgunlaşmasına, hayatın anlamı üzerine düşünmesine ve varoluşsal bir farkındalık geliştirmesine olanak

3. Sosyal Boyut: Baki'nin Elif ve Ahmet gibi yakın çevresiyle olan ilişkileri, bireyin sosyal destek sistemlerinin yas sürecindeki önemine işaret eder. Toplumsal aidiyetin duygusal dayanıklılıkla ilişkisi bu bölümde Baki üzerinden somutlaşır. Bu bağlamda ölüm yalnızca bireysel bir deneyim değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerin yeniden inşasını tetikleyen bir kırılmadır.

4. Meslek Algısı: Bu bölümde cenaze yıkama mesleğine ilişkin doğrudan bir temsil yer almamaktadır. Ancak Baki'nin ölüm karşısındaki duygusal tepkileri ve yaşamla kurduğu mesafe, mesleki geçmişinin dolaylı bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Bölüm, bireylerin hayatlarında karşılaştıkları kişiler ve deneyimlerin, onların hayata bakış açısını nasıl değiştirebileceğini gösterir. Baki'nin yaşadığı deneyimler, izleyicilere içsel bir yolculuğa çıkma ve kendini keşfetme sürecinin önemini hatırlatır. Çevresindeki kişilerle kurduğu ilişkiler, Baki'nin hayatında önemli değişimlere yol açar ve sosyal bağların önemini gösterir.

Dizinin son bölümleri, Baki'nin hem mesleki hem de kişisel yaşamında önemli değişimlerin yaşandığı, geçmişle yüzleşerek yeni bir başlangıç yaptığı anları içerir. Özellikle 10. bölümde, ölümle yüzleşmenin kişisel dönüşüm üzerindeki etkisi gösterilir. Sonuç olarak dizi, ölüm gibi ağır ve insan ruhunda derin izler bırakabilen bir konuyu fazla dramatize etmeden, içinde yer alan gülümseten sahnelerle ele alarak ölüm farkındalığı kazandırmayı başaran bir dizi olmuştur. Ayrıca, bazen bir film veya dizi, birçok eğitim sürecinin sağlayamadığını bireylere kazandırabilir. Bu dizi de benzer şekilde, birçok insana aynı anda ortak duyguları hissettirme ve ölüm farkındalığı kazandırma açısından etkili olmuştur. Aşağıda, dizinin tüm bölümlerine yönelik yapılan tematik analizin sonuçlarını toplu halde gösteren bir tablo yer almaktadır:

Tablo 1 Gassal Dizisinin Tematik Analizi

Bölüm	Fiziksel Boyut	Ruhsal Boyut	Sosyal Boyut	Mesleki Algı
1. Bölüm: Ölümle İlk Yüzleşme	Ölüm ritüelleri detaylı bir şekilde ele alınır (yıkama, kefenleme).	Gassalın kendi duygusal çatışmaları ve korkuları ele alınır.	Toplumsal dayanışma ve dini ritüellerin önemi vurgulanır.	Gassal mesleği toplum tarafından görünmez bir iş olarak ele alınır.
2. Bölüm: Mesleki Önyargılar	Cenaze yıkama ritüelleri detaylı bir şekilde aktarılır.	Baki'nin kendi ölümüne dair hazırlıkları ve yaşadığı olaylar.	Nazım ve eşinin karar süreçleri toplumun aile dinamiklerini gösterir.	Baki'nin mesleği ve çevresiyle olan ilişkisi vurgulanır.
3. Bölüm: Yas Süreci ve Vedalaşma	Nazım'ın cenaze işlemleri detaylı olarak gösterilir.	Nazım'ın ölümü üzerinden bireylerin duygusal çatışmaları işlenir.	Nazım'ın eşinin yaşadığı anlaşmazlıklar aile dinamiklerini işler.	Gassal mesleğinin kendi içindeki dayanışması işlenir.
4. Bölüm: Sosyal Yansımalar	Taylan'ın cenaze ritüelleri detaylı gösterilir.	Baki'nin yalnızlık ve içsel sorgulamaları ele alınır.	Taylan'ın ailesinin cenaze ritüellerine müdahaleleri ele alınır.	Baki'nin meslek sorumlulukları ve zorlukları gösterilir.
5. Bölüm: Korkular ve İçsel Çatışmalar	Bu bölümde ölümün fiziksel boyutundan ziyade meslek algısı ele alınır.	Baki'nin yalnızlık ve kişisel ilişkilerdeki zorlukları derinleştirilir.	Toplumun gassal mesleğine karşı önyargıları vurgulanır.	Toplumun meslek önyargıları ve ilişkiler üzerindeki etkisi ele alınır.
6. Bölüm: Mesleki ve Kişisel Dengeler	Ölü yıkama ritüelleri bu bölümde doğrudan işlenmez.	Baki'nin yaşadığı hayal kırıklıkları ve içsel sorgulamaları.	Kerime ve annesinin önyargıları toplumdaki meslek algısını temsil eder.	Baki'nin mesleki zorluklar ve algılarla mücadelesi işlenir.
7. Bölüm: Aile İçi Yüzleşmeler	Ölüm fiziksel olarak işlenmese de mesleğin etkileri görülür.	Baki ve Haris'in geçmişle yüzleşmesi ele alınır.	Aile içi dinamikler baba-oğul ilişkisi üzerinden ele alınır.	Gassal mesleğinin birey üzerindeki dolaylı etkileri görülür.
8. Bölüm: Yalnızlık ve Empati	Ölümle ilgili mesleki zorluklar incelenir.	Nadire'nin korkuları ve kariyer değişikliği çabaları işlenir.	Mesleki korkular ve toplumun algısı işlenir.	Mesleki zorluklar ve sosyal ilişkiler ele alınır.
9. Bölüm: İçsel Dönüşüm ve Kapanış	Trafik kazası sonrası hastane süreci fiziksel boyutu temsil eder.	Baki'nin yalnızlık ve sosyal izolasyonu derinlemesine ele alınır.	Baki'nin hastanedeki yalnızlığı sosyal bağların önemini gösterir.	Mesleki algılar hastane sürecinde dolaylı olarak hissedilir.
10. Bölüm: İçsel Dönüşüm ve Kapanış	Fiziksel ölüm boyutu işlenmez, mesleğin etkileri ele alınır.	Hüseyin Amca ile sohbet ve içsel yolculuk ele alınır.	Baki'nin sosyal çevresiyle ilişkileri güçlendirilir.	Mesleğin getirdiği etkiler bireyin yaşamına yansır.

3.3. Gassal Dizisinde Cenaze ile İlgili Semboller ve Eşyaların Analizi

Gassal dizisi, İslam kültürüne özgü ölüm ritüellerini görsel olarak aktarırken bu ritüellerde yer alan sembol ve eşyaları hem dramatik hem de pedagojik bir araç olarak kullanmaktadır. Söz konusu semboller, ölümün fiziksel gerçekliğini ve manevi anlamını aynı anda yansıtarak bireylerin ölümle yüzleşme ve kabullenme süreçlerine katkı sağlamaktadır.

Gasilhane, dizide hem bedensel temizlik hem de ruhsal arınmanın simgesi olarak sunulmuştur. Sade ve steril mekân estetiği, yaşam ile ölüm arasındaki geçişi temsil etmekte; kullanılan su ve sabun ise fiziksel olduğu kadar manevi temizlik anlamı da taşımaktadır.

Kefen, herkesin ölüm karşısında eşitliğini temsil eden güçlü bir sembol olarak işlenmiştir. Beyaz kefenin sade yapısı ve kefenleme sürecinde okunan dualar, ölümün manevi hazırlık boyutuna vurgu yapar.

Cenaze namazı ve tabut, kolektif yas sürecini, toplumsal dayanışmayı ve ölümün kaçınılmazlığını temsil etmektedir. Tabutun taşınışı ve cenaze merasimi sahneleri, izleyiciyi bu ritüelin manevi atmosferine dahil eder. Sonuç olarak dizide kullanılan bu semboller, yalnızca ritüel öğeler değil; aynı zamanda ölümün anlamlandırılmasına ve onunla barışılmasına aracılık eden güçlü anlatı unsurlarıdır. Böylece Gassal, dini ritüeller aracılığıyla izleyiciye hem bilişsel hem de duyuşsal bir ölüm eğitimi deneyimi sunmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, TRT'nin dijital yayın platformu Tabii'de yayımlanan Gassal dizisinin, ölüm eğitimi ve din eğitimi perspektifinden içerik analizine dayalı bir çözümlemesini sunmuştur. Çalışmada, dizide işlenen ölümle ilgili ritüellerin, manevi temsillerin ve karakter çatışmalarının, bireylerin ölümle ilgili kavramsal ve kültürel farkındalıklarına katkı sağlayabilecek nitelikte olduğu değerlendirilmiştir. Dizide ölümün fiziksel, ruhsal ve sosyal boyutları farklı tematik kurgularla işlenmiş; böylece hem bireysel hem de toplumsal bağlamlarda ölüm algısına dair çeşitli anlatılar sunulmuştur. Tematik analiz sonuçları aşağıdaki gibidir:

1. Ölümün Fiziksel Boyutu Teması: Dizide yer alan cenaze yıkama, kefenleme ve defin gibi sahneler, İslam kültüründe yerleşik dini ritüellerin dramatik bir anlatımla görselleştirildiğini ortaya koymuştur. Bu sahneler, ölümün sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir deneyim olarak ele alındığını göstermektedir. Gasilhanedeki sessizlik, mekân kurgusu ve fiziksel temasın sahneleme biçimi, popüler kültürde genellikle görmezden gelen ölümün teknik yönlerinin görünür kılınmasına katkı sunmuştur.

2. Ruhsal Boyut Teması: Gassal karakterinin kendi iç çatışmaları, kayıp deneyimleri ve ölümle yüzleşme süreci, bireyin ölümle olan ilişkisini kişisel düzlemde ortaya koymaktadır. Özellikle dua etme, pişmanlık yaşama, geçmişle yüzleşme gibi sahneler, psikolojik yas süreçlerine referansla okunabilir. Bu bağlamda dizide, Kübler-Ross'un ölüm evreleri gibi kuramsal çerçevelerle uyumlu örüntüler yer almaktadır.

3. Sosyal Boyut: Ölen kişinin ailesinin yas süreci, toplumsal dayanışma biçimleri, dini cenaze törenlerine katılım ve komşuluk ilişkileri gibi unsurlar, ölümün sosyal etkilerini göstermektedir. Dizi, bu yönüyle ölümün sadece bireysel bir kayıp değil, kolektif bir anlam

taşıdığını yansıtır. Popüler kültürde sıklıkla dramatik veya bireysel bir anlatıya indirgenen ölüm, burada daha çok ritüel ve ilişki ağı içinde işlenmiştir.

4. Meslek Algısı (Gassallık): Dizide gassallık mesleği hem kutsal bir dini hizmet hem de toplumsal olarak görünmezleştirilen bir iş olarak konumlandırılmıştır. Bu ikili yapı, dizideki görsel dil aracılığıyla güçlü biçimde sunulmuştur. Sağır (2020)'nın Gassal: Bir Ölüm Etnografisi çalışmasıyla da uyumlu biçimde, mesleğe ilişkin dışlanma, yalnızlık ve kutsiyet temaları sahne kurgusuna yedirilmiştir. Gassal dizisinin tüm bölümlerinde, ölümün fiziksel gerçekliğinden doğan ritüeller, bireysel yüzleşme ve içsel dönüşüm süreçleri, ailevi ve toplumsal bağlamdaki çatışmalar ile görünmezleştirilen gassallık mesleğinin toplumsal algısı; popüler kültürde sıklıkla işlenen “duygusal yalnızlık”, “ahlaki ikilem”, “bilge rehber figürü”, “travmatik yüzleşme” ve “ani ölümle gelen dönüşüm” gibi anlatı yapılarına yerel ve kültürel bir bağlam kazandırılarak ele alınmış; böylece dizi, ölüm temalı popüler anlatılarda genellikle yüzeysel kalan temaları dramatize etmeden, toplumsal ve bireysel düzlemde yeniden yorumlamayı başarmıştır.

Ritüel ve semboller, din eğitiminde yalnızca öğretim aracı değil, aynı zamanda duyuşsal ve manevi gelişimin destekleyicisidir. Cenaze törenlerinde kullanılan sembolik öğeler; kefen, tabut, yıkanma suyu gibi nesneler, ölümün hem fiziksel hem de ruhsal boyutlarını anlamlandırmada merkezi rol oynar. “Gassal” dizisindeki bu görsel unsurlar, izleyicinin zihinsel kavrayışını pekiştirirken, aynı zamanda empati ve anlam inşası gibi din eğitimine özgü hedeflere de katkı sunar. Bu bağlamda dizinin içeriği, özellikle ergenlik ve genç yetişkinlik dönemindeki bireylerin ölüm olgusunu anlamlandırmalarına yönelik din eğitimi uygulamalarıyla örtüşmektedir.

Öneriler:

1. Popüler kültür ürünlerinin öğretici işlevi, medya çalışmaları ve ölüm eğitimi literatürü arasında daha kapsamlı bir şekilde ele alınmalı; bu alanlar arası geçişler teorik olarak tartışmaya açılmalıdır.
2. “Gassal” gibi yapımlar, içeriksel olarak ölüm ve yas süreçlerine dair temsiller barındırdığı için, gelecekteki nitel çalışmalar tarafından izleyici deneyimi üzerinden analiz edilerek desteklenmelidir. Böylece içeriklerin gerçek etkisi, yalnızca içerik çözümlemesiyle değil, kullanıcı geri bildirimleriyle de anlaşılabilir.
3. Gassallık mesleği gibi toplumda görünmezleştirilen ve önyargıyla yaklaşılacak mesleklerin medya içerikleri aracılığıyla temsili, toplumsal bilinç oluşturma açısından önemlidir. Bu alanda yapılan görsel üretimler, yalnızca eğitsel değil, aynı zamanda sosyokültürel tartışma zemini de yaratabilir.
4. Ölüm eğitimi alanında yürütülecek nitel ve nicel araştırmalar, özellikle medya temsillerinin etkisine odaklanmalı ve bu tür içeriklerin bireylerin ölüm algısı, yas süreci ve duygusal başa çıkma stratejileri üzerindeki etkilerini incelemelidir.
5. Toplumda ölümle ilgili önyargıların azaltılması ve ölümün konuşulabilir hale getirilmesi için medya ve eğitim kurumları arasında iş birliğine dayalı farkındalık kampanyaları geliştirilebilir. Bu kampanyaların içeriği, kültürel hassasiyetlere uygun ve yaşa göre kademeli yapılandırılmış olmalıdır.

Ek: Dizinin Karakter Tablosu

Karakter Adı	Karakter Hakkında Kısa Bilgi
Baki	Otuzlu yaşlarında bir gassal; ölümlle yüzleşmesiyle hayatını sorgulamaya başlar.
Elif	Baki’nin hayatında önemli bir yere sahip olan kadın karakter.
Aziz	Baki’nin çevresindeki önemli figürlerden biri.
Ahmet	Baki’nin yakın çevresinden; mizahi dokunuşlar getirir.
Neslihan	Genç, enerjik bir karakter; hikâyeye hareketlilik katar.
Nazım	Hayata dair dersler veren, karşılaşılan bir karakter.
Nadir	Gizemli ve belirleyici bir role sahip karakter.
Hüseyin	Yaşlı, bilge bir figür; Baki’ye rehberlik eder.
İmam	Dini referanslarıyla yön gösterici bir karakter.
Kerime	Baki’nin evlenmeyi düşündüğü kadın; dramatik kırılma noktalarından biridir.
Hacer	Toplumsal rolleri temsil eden yan karakterlerden.
Buse	Mafya karısı olarak diziye dahil olur; dramatik gerilim yaratır.
Merdan	Yan karakterlerden biri; 3. bölümde sahneye çıkar.
Haris	7. bölümde dahil olan yeni karakterlerden biri.
Nizamettin	7. bölümde hikâyeye katılan bir başka figür.

Kaynakça | References

Bassett, Jonathan F. Death on The Small Screen: The Psychology of Viewing Violent Television. Jefferson: McFarland, 2022.

Baudrillard, Jean. Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2021.

Bauman, Zygmunt. Ölümlülük Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri. çev. Nurgül Demirdöven. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.

Becker, Ernest. The Denial of Death. New York: Free Press, 1973.

Braun, Virginia - Clarke, Victoria. "Using Thematic Analysis in Psychology". Qualitative research in psychology 3/2 (2006), 77-101.

Cebeci, Suat. "Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik". Değerler Eğitimi Dergisi 8/19 (01 Haziran 2010), 53-69. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ded/issue/29181/312477>

Çelikel, Bülent. "Dinî Danışmanlık: Psikoterapi ile Din Eğitiminin Buluşma Noktası". Marife Dini Araştırmalar Dergisi 13/3 (2013), 55-68.

Debord, Guy. Gösteri Toplumu. çev. Ayşen Ekmekçi - Okşan Taşkent. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2021.

Doka, Kenneth - Morgan, John. Death and Spirituality. New York: Routledge, 2016. <https://doi.org/10.4324/9781315232539>

Durkheim, Emile. The Elementary Forms of the Religious Life. New York: Free Press, 1915.

Durlak, J.A - Riesenber, L.A. "The Impact of Death Education". Death Studies 15/1 (1989), 39-58. <https://doi.org/10.1080/07481189108252408>

Erbuğ, Ece. "Ölüm Sosyolojisi: Geleneksel ve Modern Toplumda Ölümün Toplumsal Anlamları". Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi 8 (31 Aralık 2021), 46-61. <https://doi.org/10.48131/jscs.1005591>

Firth, Raymond. Religion: a humanist interpretation. Londra: Routledge, 1996.

Goffman, Erving. Dama Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar. çev. Kolektif. Ankara: Heretik Yayıncılık, 2014.

Hall, Stuart. "Introduction to Media Studies at The Centre". Culture, Media, Language. 104-109. Londra: Routledge, 2003.

Hanusch, Folker. Representing Death in the News: Journalism, Media and Mortality. Springer, 2010.

Kastenbaum, Robert. The Psychology of Death. Amerika: Springer Publishing Company, 2000.

Kastenbaum, Robert - Moreman, Christopher M. Death, society, and human experience. Londra: Routledge, 2024.

Koç, Mustafa. "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hastanelerdeki Mânevî Danışmanlık Ve Rehberlik Hizmetleri (1995-2015): Sınırlılıklar Ve Bir Eğitim Programı Önerisi". Diyanet İlmî Dergi 53/4 (2017), 201-241.

Köylü, Mustafa. "Ölüm Olayının Çocuklar Üzerine Etkisi ve 'Ölüm Eğitimi'". Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 17/17 (01 Eylül 2004), 95-120. <https://doi.org/10.17120/omuifd.50310>

Kübler-Ross, E. On Death and Dying. Londra: Routledge, 1969.

Leviton, Dan. "The Scope of Death Education". Death Education 1/1 (1977), 41-56. <https://doi.org/10.1080/07481187708252877>

Oaks, Judy - Bibeau, Daniel L. "Death education: Educating children for living". The Clearing House 60/9 (1987), 420-422.

Sagir, Adem. "Bathing the Dead, the Dirty Work: Stigmatization of Gassals in Modern Türkiye". Sociological Perspectives 67/1-3 (01 Haziran 2024), 42-63. <https://doi.org/10.1177/07311214241242069>

Sağır, Adem - Aktaş, Zeynep. Gassal -Bir Ölüm Etnografisi Çalışması-. Ankara: Ankabat Matbacılık, 2022.

Sağır, Adem - Aktaş, Zeynep. "Ölü Beden Yönetiminde Dini Mesleki Bir Form: Gassal". Journal of Economy Culture and Society Özel Sayı 1 / Supplement 1 (11 Eylül 2020), 269-289. <https://doi.org/10.26650/JECS2019-0088>

Schut, Margaret Stroebe, Henk. "The Dual Process Model of Coping With Bereavement: Rationale And Description". Death studies 23/3 (1999), 197-224.

Smith, Greg M. Film structure and the emotion system. Cambridge University Press, 2003.

Şimşek, Vahdeddin - Tosun, Cemal. "Çocuklara Ölüm Konusunun Anlatılması İhtiyacına Dair DKAB Öğretmen Görüşleri". Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 8 (22 Aralık 2021), 1261-1289. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1024000>

Şimşek, Vahdeddin - Tosun, Cemal. "Zor Konuların Öğretiminde DKAB Öğretmeni: Ölüm Konusu Örneği". Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 29 (2022), 274-310.

Tanhan, Fuat - İnci, Figen Arı. Ölüm Eğitimi. Pegem Akademi Yayıncılık, 2009.

Walter, Tony. On Bereavement: The Culture of Grief. Buckingham: Open Universty Press, 1999.

Walter, Tony. "A New Model of Grief: Bereavement and Biography". Mortality 1/1 (1996), 7-25. <https://doi.org/10.1080/713685822>